خاوەنی ئیمتیاز: دەزگای ئایدیا
لێپرسراوی دەزگا: ئەنوەر حسێن

سەرپەرشتیارانی پرۆژەی چاپکردنی کتێب
د. لوقمان رەئوف
ئەرسەلان حەسەن
باوان عومەر
بابان ئەنوەر

ئایندەی کاری هەواڵگری لە سەدەی بیست و یەکدا

مارك بیـردسول

وەرگێڕانی: رەوەند هەورامی

2017

خاوەن ئیمتیاز: دەزگای ئایدیا
لێپرسراوی دەزگا: ئەنوەر حسێن

لە بڵاوکراوەکانی دەزگای ئایدیا
زنجیرە (209)

ناوی کتێب: ئایندەی کاری هەواڵگری لە سەدەی بیست و یەکدا
بابەت: سیاسی
ناوی نووسەر: مارك بیـردسول
وەرگێڕانی: ڕەوەند هەورامی
دیزاینی بەرگ و ناوەوە: ئومێد محەمەد
تایپ و هەڵەچن: زریان ڕەحیم- کەیوان عمر- نیاز کمال
چاپخانە: حەمدی
ساڵی چاپ: 2017
چاپ: یەکەم
تیراژ: 500 دانە
نرخ: 2000 دینار
لەبڵاوکراوەکانی: دەزگای ئایدیا بۆ فکرو لێکۆڵینەوە

www.ideafoundation.co
ideafoun@gmail.com
www.facebook.com/dezgai.idea
07701955044 - 0533220180
سلێمانی - گردی سەرچنار- نزیک کۆمەڵگەی بەهاران

لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان
ژمارەی سپاردن (1629)ی ساڵی 2017ی پێدراوە

ئایندەی کاری
هەواڵگری لە سەدەی
بیست و یەکدا

مارك بیـردسول

وەرگێڕانی: ڕەوەند هەورامی

2017

سەرچاوە:

ناوەندی ئیمارات
بۆ توێژینەوەی ستراتیژی

مارك بیـردسول (Mark Birdsaii):

دامەزرێنەری گۆڤاری هەواڵگری (EYE SPY) ـە، و سەرنووسەریشیەتی، تەنیا گۆڤاری جیهانیی چاپکراوی تایبەتە بە کاروباری هەواڵگری و ڕەهەندە جیاوازەکانی، وەک ڕۆژنامەنووسی لێکۆڵەر و شیکاری و نووسەر لە بواری سیخوڕیدا بۆ ماوەی 35 ساڵ کاریکردووە، نزیکەی 1500 ڕاپۆرتی تایبەت بەم بوارەی نووسیوە، هەر لە کاتی دەرچوونی ئەم گۆڤارەوە لە ساڵی 2000 (بیردسول) دەستەی

نووسین و تەواوی هاوکارانی گۆڤارەکەی لە جیهاندا خستەکار، کە لێکۆڵینەوە بکەن لە چەندین ڕووداودا هەر لە ڕووداوەکەی 11ـی، سێبتەمبەری 2001 تا تیرۆرکردنی ئەفسەرێکی پێشووی دەزگای هەواڵگریی سۆڤیەتی(K.G.B) ڕووسی، کە ناوی (ئەلیکساندەر لیتفیننکۆ) بوو، لە لەندەن لە ساڵی 2006، ئێستا ئـەوانـەی بـەشـدارن لـەم گـۆڤـارەدا نزیکەی 500 دامــەزراوەی حوکومی و نێودەوڵەتین، گۆڤارەکە وەک کەرەستەی ڕاهێنان و فێرکردن لە زۆر خولی هەواڵگریدا بەکاردەهێنرێت، ئەم گۆڤارە لە نزیکەی (50) وڵاتـدا بڵاودەبێتەوە و نزیکەی 100هـەزار خوێنەری هەیە، (بیـردسول) سەرەڕای کاروباری نووسین و ڕۆژنامەوانی، لەگەڵ زۆر دامـەزراوەی دەوڵەتی و سەربازیدا کاردەکات، تەنانەت هەڵدەسێت بە فێرکردنی سیخوڕی و ڕاڤەکردنی ڕەهەندەکانی ئەم کارە، وەک چاودێریکردن و لێکۆڵینەوە و بابەتە پەیوەندیدارەکانی تری ئەم بوارە.

پێشەکی

کاری هەواڵگری چییە؟ زۆرینەی خەڵک ڕایانوایە، کە کاری هەواڵگری بە شێوەیەکی سەرەتایی و سادە زاراوەیەکی گشتییە، کە گوزارشتدەکات لە هەبوونی زانیاری، بەڵام خودی ئەم پرۆسەیە هێندە سەرەتایی و سادە و ئاسانیش نییە، چونکە گرنگیی کاری هەواڵگری زۆر لەمە زیاترە، لەڕاستیدا پرۆسەی کاری هەواڵگری دەرەنجامی کۆکردنەوەی کۆمەڵێک

کەرەستە و زانیاریی جیاوازی تۆکمە و نوێیە، کە هێشتا نەخراونەتە کار، لە سەرچاوەگەلێکی جیاواز و هەروەها لە چەند لایەنێکی جیاوازەوە دەستکەوتوون، ئەو دەستە بنەڕەتییانەی، کە کاری کۆکردنەوەی ئەم زانیارییە هەواڵگرییانە پۆلێندەکەن، بەم شێوازەی لای خوارەوەن:

(هەواڵگریی مرۆیی: Humint)
(هەواڵگریی ئەلیکترۆنی: Elint)
(هەواڵگریی پەیوەندییەکان:Comint)
(هەواڵگریی ئاماژەیی:SiGint)
(هەواڵگری وێنەیی:IMINT)
(هەواڵگریی سەرچاوەکراوەکان:Osint)
(هەواڵگریی ئەندازەگیری و شوێنەواری:Masint)
(هەواڵگریی گەردووناسی:Geoint)
(هەواڵگری هونەری - پیشەیی:Techint)
(هەواڵگریی دارایی:Finint)

ئەم لیستە کارێکی گشتگیر نییە، بەڵکو دەستە و گرووپی زۆری تریش هەن، کە جۆرێک لە کاری هەواڵگری دەکەن، هەروەها لێرەدا بابەتێکی زیاتریش هەیە، کە لەگەڵ ئەو پرسە باسکراوانەی سەرەوەدا یەکدەگرێتەوە و گونجاوە، ئەویش ئەو هەواڵگرییە

(سایبیرییە) یـە، کـە لـەنـاو بـواری ئەلیکترۆنیدا (Cybint) دەستدەکەوێت، هەروەها لە شێوەیەکی وەک ئەمەیشدا کە باسکرا، دەستەواژە و زاراوەی نوێتر پەیتا پەیتا لەگەڵ بەرەوپێشچوونی ڕێگاکانی کۆکردنەوەی زانیاریدا دەردەکەون، بۆیە هەواڵگریی ئاسمانی و وشـکـانـی و دەریـایـی و گـەردوونـی سەرجەمیان دەچنە ژێر ئەو کۆمەڵە ڕێگایانەی، کە هەن بۆ کۆکردنەوەی زانیاری، ئەو ڕێگایەی کە زیاتر شیاوی هەڵوێستەلەسەرکردن و لێکۆڵینەوەیە دەربارە بە شێوەی دەستکەوتنی زانیاریی هەواڵگری و پاراستنیان، زیاتر بە دەستەواژەی (سیخوڕیکردن) ئاماژەی بۆ دەکرێت، جاری وا هەیە، کە (هەواڵگریی سـەرچـاوەکـراوەکـان:Osint) مەزنترین دەستەیە، یاخود مەزنترین سەرچاوەیە بۆ دەستەبەرکردنی زانـیـاریـیـەکـان، چونکە بـوار دەڕەخـسـێـنێت بۆ دەسخستنی زانیاری و فراوانکردنی ڕێگاکانی ئەو دەستخستن و کۆکردنەوەیە، لە کاتێکدا کە (هەواڵگریی مرۆیی: Humint) وا دەردەکەوێت، کە پڕبایەخترین دەستەی ئەم بوارەیە، بەڵام بەهۆی کۆششەکانی سـەرجـەمـی ئـەو کـەنـاڵانـەوەی کـە بـاسـکـران ئەو زانیارییانەی، کە کۆدەکرێنەوە و دەستدەکەون و لە ڕێگای خاڵەکانی کۆکردنەوەی زانیارییەوە ڕەوانـەدەکـرێـن ئەمانەن، کە ڕەگـی ژیـان و مان و

بەردەوامیی دەوڵەت دەستەبەردەکەن و دەیهێڵنەوە، لەڕاستیدا گرنگیی ئەم کەناڵانە تەنها لە قەبارەکەیاندا نییە، بەڵکو لەو قەبارەیەش مەزنترە، کە ئەویش ڕەهەندی وردەکاری و وردپاراستنیانە، هەر لەگەڵ دەستکەوتنی زانیارییەکانیش، دەکرێت شیکارییان بۆ بکرێت و هەڵبسەنگێنرێن و دابەشبکرێن، دواجار پۆلێنبکرێن و بدرێنە دەرەوە، لە کۆتاوێستگەیشدا لەلایەن حوکومەتەکانەوە بەکاردەهێنرێن، بەم هۆیەوە دەکرێت پێگەی بڕیاردان لە هەموو لایەکەوە بەهێزبکرێت، یان ئاڕاستەبکرێت بە لایەکی پۆزەتیفدا، بەتایبەتی لەناویاندا سیاسەتی دەرەوە و ناوەوەی وڵات، هەروەها ئاسایش و ئابووری و توێژینەوەکان و تەکنەلۆژیا و هەروەها بواری سەربازییش.

بەم هۆیەوە بێگومان کە هەواڵگری خاوەنی گرنگییەکی زۆر باڵایە لە لای سەرجەمی دەوڵەتان، وەک کاڵایەکی گرانبەها تەماشادەکرێت، لەم جیهانە پڕ لە گۆڕانکارییەیشدا کە تەنراوە بە دوودڵی و ڕاڕایی ناتوانین نرخی تەوای کاری هەواڵگری بزانین تا تاقیی نەکەینەوە، لەگەڵ ئەمەیشدا هەواڵگری تەنیا بواری کارکردن نییە لەلایەن دەوڵەتەوە، بەڵکو بواری تریش زۆرن، بەڵام هەواڵگری لەلایەن لایەنی تایبەتی خۆیەوە بەکاردەهێنرێت بۆ پرۆسەی دروستکردنی بڕیار و سەرەڕای ئەمانەیش لەم

لاپەڕانەی ئەم توێژینەوەیەدا جەخت دەکەمەوە، تەنیا لەسەر ئەو هەواڵگرییەی کە خواستی لەسەرە، لەلایەن دەزگا فەرمییەکانەوە بەکاردەهێنرێت، ئەمەیش بە مانای شیکاریکردنی جیهانی هەواڵگریی نهێنی دێت، بەو شێوەیەی کە تەماشادەکرێت لەلایەن دەزگا و دامەزراوە فەرمییەکانی وەک دەزگای هەواڵگریی بەریتانی (MI6) و دەزگای هەواڵگریی ناوەندی ئەمەریکا (CIA)، هیچ سەردەمێکیش هێندەی ئەم سەردەمە هەواڵگری خواستی لەسەر نەبووە، لەگەڵ ئەوەیشدا هەواڵگری لە ئێستادا لە هەمووکاتێک زیاتر ئاڵۆزە، هەروەها لە ئێستایشدا کاری هەواڵگری لە هەمووسەردەمێک زیاتر سەختە لەڕووی بەڕێوەبردنەوە و جیهانی هەواڵگری پڕە لە مەتەڵی جۆراوجۆر، زۆرجاریش لەلایەن خەڵکییەوە بە شێوەیەکی خراپ و ناشیرین تەماشادەکرێن، بەڵام ئەو ڕووداوە گرنگانەی کە لەم بیست ساڵەی کۆتاییدا ڕوویانداوە، وەک هێرشەکانی 11ی، سێپتەمبەری 2001 و تەقینەوەکانی شاری لەندەن لە ساڵی 2005، هێرشە تیرۆریستییەکانی شاری بۆمبای لە ساڵی 2005 و شوێنەکانی تر، هۆکاری بوونی پێویستی زۆر بە کاری هەواڵگری دەردەخەن، کە دەبێت هەموو حوکومەتێک دەزگای هەواڵگریی تایبەت بە خۆیی هەبێت، هەروەک ئەم ڕووداوانە

پیشەی هەواڵگرییان خستە بەرچاوی خەڵکی، تیرۆریش تەنها ڕەگەزە کە دەزگاکانی هەواڵگری جیهان هەوڵدەدەن زانیاری دەستبخەن، لەسەری، بەڵام لەم کاتەی ئێستادا دەگونجێت بگوترێت، کە تیرۆر گرنگترین ڕەگەزی کارە لەم بوارەدا.

بێگومان دەزگای هەواڵگری وەک (MI6) لە چەندین یەکەی جیاواز پێکهاتووە، کە هەریەکە و کاری تایبەتی خۆیی هەیە، لەوانە بەشی قەلاچۆکردنی سیخوڕیی نافەرمی و زیانبەخش تا چاودێریکردنی هێڵەکانی دەریاوانی، لە دەوروبەری کەناراوەکانی ئەفریقا، و هەروەها لەم بوارەدا وڵاتی وەک ئەمەریکا بوونی هەیە، کە خاوەنی چەندین دەزگای هەواڵگرییە کە لە دە دەزگای جێبەجێکردنی گەورە و بچووک پێکهاتووە، کە پەیوەندییان بە یەکترییەوە هەیە و هەموویشیان ڕۆڵێکی دیاریکراویان هەیە، هەر لە بەشی چاودێریی کەناراوەکان تا چاودێریی سنوورەکان و دەزگای ئاسایشی ناوخۆ، کە بە دەزگای لێکۆڵینەوەی فیدراڵی (FBI) ناسراوە، هەندێک لەمانە پەیوەندییان هەیە بە دەزگای هەواڵگریی سەربازییەوە وەک دەزگای هەواڵگریی بەرگری، کە لەلایەن پەنتاگۆنەوە بەڕێوە دەبرێت، تێبینیی ئەوەیش دەکرێت، کە کۆمیتەی هەواڵگری لە ئەمەریکا (usic) زۆر مەزنە، توانای بەرپەرچدانەوەی

خێرای هەیە، هەروەها توانای ئەوەی هەیە کە لەسەر ئاستی جیهان کاربکات، هەروەها هاوکاری و مامەڵە بکات لەگەڵ وڵاتە هاوپەیمانەکانی ئەمەریکادا( )، ئەوەیش بزانە کە ئەمەریکا تەنیا یاریزان نییە لەم پیشە سەرسوڕهێنەرەدا، بەڵکو زۆرینەی وڵاتانی ئێستا دەزگای هەواڵگری گەورە و چالاکیان هەن، بەڵام ئەوەیش هەیە کە قەبارەی گەورەیی دەزگای هەواڵگری مەرجی سەرکەوتنی ئەو دەزگایە نییە، بەڵکو خستنەگەڕی چالاکانە و دابینکردنی سەرچاوەی دارایی و بوونی توانای خۆ ڕاگونجاندن و فەراهەمکردنی سەرچاوە و هاوکاری هونەری و ئەزمووندراری، ئەمانە گرنگن و گەرەنتی سەرکەوتنی ئەو دەزگایە دەکەن.

ئامانجی ئەم پاکێچی توێژینەوەیە:

پیشەی سیخوڕیکردن (کە دووەم دێرینترینی پیشەکانە) لە جیهاندا، هەر لەو کاتەوەی کە وەک پێویستییەک خۆی ناساندووە لە سەردەمە زۆر دێرینەکاندا، ئیتر لەو کاتەوە دەرکەوتووە و هاتووەتە کایەی کار و ژیانەوە، تا بەهۆیەوە چینەکانی ڕابردوو توانیویانە زانیاری پێویست کۆبکەنەوە دەربارە بە نەیارەکانیان و یان دەر و دراوسێی و نزیکەکانیان، تا لە بەرنامە و بیریان تێبگەن، کە بەنیازی چین ئەنجامی

بـدەن، بـەم هـۆیـەوە پێشوەخت لـە تەڵەکەکانیان ئاگاداربن و دواجار لێیان پارێزراوبن، بۆیە هەر لە دێرزەمانەوە و پێش هەزاران ساڵ کاری هەواڵگری پەنای براوەتە بەر و خراوەتە بواری جێبەجێکردنەوە، بەتایبەتی لە کاتی بوونی ڕکابەری لەنێوان دوولایەن و ئاڕاستەی جیاوازدا، جا ئەم پاکێجی توێژینەوەیە، هـەوڵـدەدات کاربکات بۆ ئاماژەدانی پێشوەخت، بە شێوە و شێوازەکانی هەواڵگری لە ساڵانی داهاتووی ئـەم سـەدەیـەدا کـە تیایداین، بێگومان لـە پاکێجی توێژینەوەیشدا ناگونجێت پشت ببەسترێت بە گریمانەی سادە و هەڵسەنگاندن و گۆترەکاریی نەشیاو سەبارەت بە ئایندەی کاری هەواڵگری، چونکە فاکتەری زۆر لەم بوارەدا لەئارادا هەن، کە گۆڕانکاری دێت بەسەریاندا، لەگەڵ ئەوەیشدا هەیانە زیاتر پەسەندە لەوی تریان، بـەڵام هـەر لە هەمان کاتدا بەڵگە و دۆکیۆمێنت و کیلۆن هەن، کە مایەی کردنەوەی مەتەڵەکانن کە لەم سەردەمەی خۆماندا دەرکەوتوون، هەروەها ئاڕاستە و وانەی ڕابردوویش هەن، کە دەکرێت شیکاربکرێن و سوودیان لێ وەربگیرێت، هەروەک ڕووداوگەلێکیش هەن، کە ڕوویانداوە و ئاڕاستەی ڕەوگەی مێژوویان گۆڕیوە، شیکاریکردنی ئەم زانیارییانەیش دەکرێت دیدێکی وردتر و بەسوودتر و بڕواپێکەرترمان بداتێ و دەستبخات.

چەردەیەکی مێژوویی:

شکۆ و شەرەفی بەشداریکردن لە کۆنگرەی ساڵانەی هەژدەیەمینی ناوەندی ئیمارات بۆ توێژینەوەی ستراتیژی بە من بڕا، کە لە مانگی ئەپرێڵی ساڵی 2013 بەسترا لەژێر ناوونیشانی جەنگەکانی ئاییندە لە سەدەی بیست و یەکەمدا( )، لەم کۆنگرەیەدا یەکێک لە ئامادەبووان گوتی: کە سەردەمی نوێی کاری هەواڵگری لە ساڵی 1909 ی زایینی بەدواوە دەستیپێکردووە، ئەمەیش مێژوویەکی ڕاستە، کە لەو کاتەدا وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا نووسینگەی خزمەتە نهێنییەکانی (SSB) دامەزراند، و کارمەندەکانی ئەم نووسینگەیەش دەیان کەسێک بوون، کە پێکهاتبوون لە پیاوانی دەزگای هەواڵگریی سەربازی و سیڤیل و پۆلیس و کارمەندانی خزمەتگوزاریی سیڤیل، و دوای چەند ساڵێک ئەم نووسینگەیە دابەشکرا بۆ دوو دەزگا، دەزگای (MI5)، و دەزگای (MI6)، ناوی دروستیی ئەم دوو دەزگایە بریتییە لە دەزگای ئاساییش و دەزگای هەواڵگریی نهێنی، بەڵام لە ماوەی سەدان ساڵدا بەریتانیا تۆڕی هەواڵگری جیاواز هەبوون کە بەڕێوەی بردوون، لەناو وڵاتەیەکگرتووەکانی ئەمەریکا و دەرەوەیدا کاری سیخوڕی پێکردوون، بەڵام ئەم تۆڕە پێکهاتەیێکی ڕێکخستنی و ئۆرگانیکی وای نەبووە، کە شیاوی باس بێت( ).

بێگومان دامەزراندنی هەردوو دەزگای ئاساییش(MI5)، دەزگای هەواڵگریی نهێنی،(MI6)، بەتایبەتی ئەم دواینەیان دیدێکی جیهانی گشتگیری بۆ ڕووداو و پێشهاتەکان لە سەرانسەری ئەم ئیمپراتۆریەتەدا بە بەریتانیا بەخشیوە، کاتێکیش شەڕی جیهانیی یەکەم لە ساڵی 1914 هەڵگیرسا، ئەرک خرایە سەرشانی دەزگای ئاساییش(MI5) کە چارەسەری چالاکییەکانی کاری تێکدەرانە و پیلانەکان و چۆنیەتیی مامەڵەکردن لە گەڵ سیخوڕەکانی دوژمن لەناو بەریتانیادا بکات، لە کاتێکدا کە دەزگای هەواڵگریی نهێنی،(MI6) ئەوپەڕی هەوڵەکانی خۆی بۆ کۆکردنەوەی زانیارییەکان لە ئەورووپا بەکاردەهێنا، پێش سەدساڵیش دەرکەوتووە، کە بوونی توانای هەواڵگریی ناوخۆیی و هەروەها بوونی توانای هەواڵگریی دەرەکی، نموونەیەکی زۆر بەسوودن و ئەم نموونەیەش لەلایەن زۆر وڵاتەوە پەرەی پێدرا و دامەزرێنرا، تا ئێستایش بەردەوامە، بۆ نموونەیش ئاساییشی ناوخۆی ڕووسیا لەژێر کۆنترۆڵی دەزگای ئاساییشی فیدراڵیدایە (FSB)، لە کاتێکدا کە دەزگای هەواڵگریی دەرەکیی ڕووسیا (SVR) هەڵدەسێت بە کۆکردنەوەی هەواڵ و زانیاری و ڕاپەڕاندنی کاری هەواڵگری لە دەوڵەتە بێگانەکاندا، هیچ فاکتەرێکیش نابینم بۆ گۆڕینی ئەم شێوازە ئۆرگانیکییە لە داهاتوودا.

لە سییەکانی سـەدەی بیستەمدا مەترسییەکی نوێ لە ئاسۆدا وەدەرکـەوت، کە ئەویش مەترسیی نازییەکان بوو، لە ساڵی 1939دا بۆ جاری دووەم بەریتانیا لەگەڵ ئەڵمانیادا چووە جەنگەوە، بەڵام ئـەم جـارەیـان دەزگـایـەکـی هـەواڵگریی مەیدانیی نوێ دامەزرێنرا لە وڵاتەیەکگرتووەکانی ئەمەریکا، بەڕاستـی ئـەم دەزگـایـەش بەهـێزی و پتـەوی و بـە بایەخی و گرنگیی خۆیی سەلماند و گیانی ملیۆنەها مرۆڤی لە مـەرگ ڕزگـارکـرد ، هەروەها قـوتـابـخـانـەی ڕەمـز و ئـامـاژەی نهێنی و جفرە حوکومییەکان (GC&CS) سەر بە یەکەی نهێنیی دەریاوانی بەریتانیا دامەزرا، بە مەبەستی کردنەوە و بەتاڵکردنەوەی ئەو ڕەمز و ئاماژە نهێنی و جفرانە، کە بە (ژووری 40) ناسرابوو، و لە ماوەی جەنگدا بڕێکی زۆر لە کارەکانی ئەم ژوورە گواسترایەوە بۆ جێگایەکی کەمێک ئاساییشدار، لە پارکی (بلتشلی پارک)، کە کۆشکێکی تایبەت بوو و لە ڕووبەرێکی فـراوانـدا بونیادنرابوو، دەکـەوتـە نزیکەی دووری کاتژمێرێک لە بـاکووری شـاری لـەندەنـەوە، لەم جێگایەدا کەسانی شارەزا و بەئەزموون و پسپۆڕ هەڵستان بە کردنەوە و بەتاڵکردنەوەی ئەو ڕەمز و ئاماژە نهێنی و جفرانەی، کە هەبوون، ئەویش بە دەستخستنی ڕەمز و ئاماژەی نهێنی و جفرەی

پەیوەندییە نهێنییەکانی ئەڵمانەکان، بەناوباگترینیان ئەو ڕەمز و ئاماژەی نهێنی و جفرەیە بوو، کە بە (ڕەمـزی مـەتـەڵاوی) ناسرابوو( )، لـەم مـاوەیـەدا ڕەمز و ئاماژەی نهێنی و جفرەی زۆری ئەڵمانەکان ئاشکراکران، کارەکانیان پووچەڵکرانەوە، ئەمەیش بوویە هۆکاری کەمکردنەوەی چەندین مانگی ئەو شەڕە درێژ وماڵوێرانکەرە، تا دواجاریش کۆتایی بە کێشمەکێشمەکان لە ئەورووپا هێنا، بێگومان ئەم قوتابخانە بەریتانییەیش لەمڕۆدا بە ناوێکی ترەوە نـاسـراوە، کە بریتییە لە بـارەگـای سەرکردایەتیی پەیوەندییە حوکومییەکان (GCHQ)، کە گەورەترین دەزگـای هەواڵگرییە لە بەریتانیا، نزیکەی 5000 کارمەندی هەیە( )، بێگومان پەیوەندییەکان و هەموو ئەو لایەنانەی، کە پەیوەندیدارن پێوەی بەشێکی زیـنـدووی بنەڕەتین لە ئۆرگانە هەواڵگرییەکانی ئەم سـەردەمەدا، ئەم بەشـە گرنگەی کۆکردنەوەی زانیارییەکانیش لەگەڵ هاتنی سـەرەتـای سـەدەی بیست و یەکەمدا گۆڕانکاریی زۆر گەورە و فراوانی بەسـەردا هاتووە، هەروەها ئامڕازی پەیوەندی نوێ دەرکەوتوون، کە ڕۆڵیان هەبووە لە زووگەیاندنی زانیارییەکان و ڕادەستکردنیان بە لایەنی پەیوەندیدار، لە هەموو گرنگتریشیان بە شێوەیەکی ڕەها تۆڕی ئینتەرنێتە، لەڕاستیدا دەزگـای هەواڵگری وەک

سەرکردایەتیی پەیوەندییە حوکومییەکان (GCHQ) لە بەریتانیا، دامەزراوەی ئاساییشی نیشتیمانیی وڵاتەیەکگرتووەکانی ئەمەریکا ڕووبەڕووی کێشە و گرفتی زۆر و گەورە بوونەتەوە، لە پاراستنی ئاسایشی ئەو کەناڵانەی پەیوەندیدا، کە هەیانبووە.

دەرکەوتنی هێزی ناسەربازی
بۆ کۆکردنەوەی زانیاریی هەواڵگری:

سالآنی شەڕی جیهانیی دووەم شێوازێکی نوێیان بەخۆوە بینی، لە دامەزراوەی هاووێنەی دەزگا هەواڵگرییەکان، و ئەم دامەزراوە نوێیانە چەندەها هونەری نوێ و جۆراوجۆریان بەدیهێنا، لەگەڵ ئەرکی تری پەیوەست بە کاروباری سیخوڕییەوە، وەک یەکەی جێبەجێکردنی کردەوە تایبەتەکان (SOE) و ئەو سیخوڕانەی، کە لەم یەکە نوێیەدا کاردەکەن، لەلایەن سەرۆکوەزیرانی بەریتانیا (وینستۆن چەرچڵ)ەوە، ڕاسپێردراون کە ئاگرێک لە ئەورووپادا بنێنەوە، ڕێکاوڕێک ئەم ئەرکەیشیان جێبەجێکرد، ئەم جێبەجێکارانەی ئەم پرۆسەیەش بوونە پسپۆڕی ڕووخاندنی مالآن و بەرپاکردنی کاری وێرانکاری و شەڕی دەروونی، گرووپی داهێنەران لە یەکەی جێبەجێکردنی کردەوە تایبەتەکان هەڵسان بە دروستکردنی ئامێری سەرەتایی وەک شوکولات

و گیانەوەری بچووکی وەک جرجی بۆمبرێژکراو، هەروەها خۆراکی ژەهراوییان دروستکرد، چەندەها فێڵی قێزەونی تریان کردن، جوانترین وەسفیش بۆ ئەم چالاکییانە ئەوەیە کە بڵێین: (هونەرە ڕەشەکان، یان جادووی ڕەش)، و ڕاستەوڕاستیش ئەندامانی یەکەی جێبەجێکردنی کردەوە تایبەتەکان(SOE) هەڵسان بە وێرانکاری و ئاژاوەیەکی ناخۆش و ڕەش لە ئەورووپادا، و لەم کاتەیشدا ئەم دامەزراوەیە دەستیکرد بە بەکارهێنانی چەکی نهێنی و ئامادە، هەروەها شێوازی نوێی بۆ خۆشارینەوە بەکارهێنان و هەروەها ئامێری سەرەتایی خستنە بواری کار، ئەمانیش بوونە توخمی بنەڕەتی بۆ بەرەوپێشبردنی ئامێرەکان و ئامرازە بەکارهاتووەکان لەلایەن سیخوڕەکانەوە لەو قۆناغ و دەمەدا، دواجار ئەمەریکییەکانیش سەریان سوڕما بەو تەکتیکانەی یەکەی جێبەجێکردنی کردەوە تایبەتەکان و هەر بەم هۆیەشەوە نووسینگەی خزمەتگوزارییە ستراتیژییەکانیان دامەزراند،(OSS)، کە بارەگای ئەمیش هەر لە شاری لەندەن بوو، لەدوای کۆتاییهاتنی شەڕی دووەمی جیهان نووسینگەی خزمەتگوزارییە ستراتیژییەکانیان بەرەو پێش برا، تا ببێتە دامەزراوەیەکی مەزن، کە ئێستا زۆرینەی خەڵکی بەم ناوەوە دەیناسن:(دەزگای هەواڵگری ناوەندیCIA).

جەنگی سارد:

شـــەڕی دووەمـــــی جیـهـان بـوویـە هـۆکـاری سەرهەڵدانی جۆرێکی نوێ لە دەزگـای هەواڵگری لە هەموو ناوچەکانی جیهان، سەرەڕای چەسپانی ئاساییش لە ئەورووپا و ئاسیا کەچی هەر جۆرێکی نوێ لە شەڕ سەریهەڵدا، کە ئەویش شەڕی سارد بوو لەنێوان سەربازگەی ڕۆژئاوا و یەکێتی سۆڤیەت.

و بـە درێـژایـی زۆریـنـەی مـاوەی ئـەو چـوار دەیەیەی، کە بەرەوڕووومان دێت ئاشتییەکی ناجێگیر لەنێوان واشنتۆن و مۆسکۆدا بـەردەوام دەبێت، بـەڵام ئـەم ئاشتییە بـــەردەوام جێگای دڵـەڕاوکـێ دەبێت، ئەم ماوەیەش پەلەیەکی زۆری بەخۆیەوە بینی لە کۆکردنەوەی زانیاریی هەواڵگریدا، چونکە هــەردوولای ئـەم هاوکێشەی ململانێیە لە هەوڵی تـەواودابـوون، بۆئـەوەی زانیاریی باش بەدەست بهێنن دەربـارەی ئەو چەکانەی کە بەرامبەرەکەی هەیەتی، لە گەنجینەکاندا پاراستوویەتی، هەروەها چەند هێزی سـەربـازیـی مـرۆیـی هـەیـە، ئامانجە ستراتیژییەکانی چین؟ هـەروەک ماوە و قۆناغێکی پـڕاوپـڕە لـە کـاری سیـخـوڕیـکـردن، نـاپـاکـی و دووبەرەکی و پێکدادانی ئایدۆلۆژیاکان، وایلێهاتووە کە میترسییەکان زۆر گـەورەتـرن لـەوەی، کە لە مـاوەی جەنگی جیهانیی دووەمـدا هەبووە، چونکە

لە هەرساتێکدا دەگونجێت کە ئاسمان ببێتە یەک پەڵە لە ئاگر و بڵێسە، بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی، کە هەردوولایان خاوەنی گەنجینەیەکی گەورەی چەکی ناوکین و توانای بەکارهێنانیشیان هەیە، هەر لەم نێوەندەیشدا زاراوەی نوێ هەن کە لە جیهانی هەواڵگریدا پەیدابوون، وەک زاراوە و دەستەواژەی یەکتر وێرانکردنی حەتمی (MAD)، ئەم زاراوە یاخود فەلسەفەیە بە شێوەیەکی دروست پێچەوانە دەبێتەوە بەوەی، کە دەگونجێت ئەم حاڵەتە سامناکە بەسەر هەردوولادا بێت، ئەگەربێتو هەرهێرشێکی ناوەکی ڕوودات، هەروەک لە شەڕی سارد ئەوە کەوتووەتەوە، کە کۆمەڵێکی زۆر لە تەکنەلۆژیای نوێ بڵاوکراونەتەوە، وەک فڕۆکەی سیخوڕیی ئەمەریکی لە جۆری (U-2)، و هەروەها لە جۆری (SR-71)، هەروەها لە سەرەتای شەستەکانی سەدەی ڕابردوودا مانگی دەستکرد نێردران بۆ بۆشایی ئاسمان، و ئەمەیش سەرەتای وەرزێکی نوێ بوو لە پرۆسەی کۆکردنەوەی زانیاریی هەواڵگری، و هەر بەڕاستییش ئەمە سەرەتای سەردەمی سیخوڕیی ئەلیکترۆنی بوو.

لە مانگی ئۆکتۆبەری ساڵی 1962 مۆسکۆ بڕیاریدا، بە هەڵگرتنی هەندێک لە جبەخانەی چەکە ناوکییەکانی لە لای دراوسێیەکی دوور لە خۆی

و زۆر نزیک لە ئەمەریکا، کە دەوڵەتی کوبا بوو، بەڵام فڕۆکە هەواڵگرییەکانی ئەمەریکا بەزوویی بوونی چەندین کەشتیی سۆڤیەتییان ئاشکراکرد، هەروەها ئەو بارانەی کە جێگەی گومان بوون و هەڵیان گرتبوون، ئەویشیان ئاشکراکرد، دوای ئەم حاڵەتەیش ڕووبەڕووبوونەوەیەکی سیاسی و میدیایی ڕوویدا، کە 13 ڕۆژی خایاند، کە بە (قەیرانی موشەکەکانی کوبا) ناسرابوو، و ئەمەریکا هەڕەشەی هێرشکردنی کرد بۆ سەر ئەو کەشتییە سۆڤیەتییانە، ئەگەر بگەن بە کەناراوەکانی کەنداوەکە، بۆیە مۆسکۆ لە بڕیارەکەی پاشگەزبوویەوە، هەروەک هەندێک لە شیکارکارە هەواڵگرییەکانی ئەمەریکا پێشبینیی ئەم پاشەکشەیەیان کردبوو، تیایاندا سەرۆکی ئەمەریکا جۆن کنێدی لەم هەڵوێستەیدا سەرەڕۆیی بەکارهێنابوو، بەڵام هەڵوێستەکەی مانۆڕێکی زۆر زیرەکانە بوو، کە لەسەر بنەمای شیکاریی ورد بونیادی نابوو، لەلایەن دەزگا هەواڵگرییەکانی وەک (CIA) و دەزگای ئاسایشی نیشتیمانی، کە تازە دامەزرابوو، ئەم هەڵوێستەی ئامادەکرابوو، ئەم ڕووداوەیش گرنگیی شیکاریی هەواڵگری سەلماند، جیهان بۆ جارێکی تر هەوای خۆشبەختی هەڵمژییەوە، بێگومان دەزانین کە ئێستا زۆر باشترە لەو سەردەمەی ڕابردوو، لە هاوینی

ساڵی 2010 دەزگای (FBI) هەستا بە ئاشکراکردن و هەڵوەشاندنەوەی تۆڕێکی سیخوڕیی ڕووسیا، کە لە ماوەی دە ساڵی ڕابردوودا کاریان کردبوو، دوای گفتوگۆی نهێنی ڕێگا درا بە یانزە سیخوڕ، کە ئەمەریکا جێبهێڵن، لە بەرامبەر گێڕانەوەی چوار سیخوڕی ڕۆژئاوایی، کە لە ڕووسیا زیندانی بوون، لەوانە (سیرجی سکیربال) کە عەقیدی دەزگای هەواڵگریی سەربازی ڕووسی بوو، کە زیندانی کرابوو بەهۆی تۆمەتبارکرانی بە سیخوڕیکردن لە بەرژەوەندیی دەزگای ئاسایشی بەریتانی (MI5)، جێگۆڕکیی هاوشێوەی ئەمە چەندەها جاری تر لە ماوەی شەڕی سارددا ڕوویانداوە، کە هەرلایەکیان زۆری بۆ ئەو سیخوڕانەی لایەنی بەرامبەری هێناوە، کە کەوتوونەتە دەستی، دواجار لە 15ی، مایۆی 2013دا، دەزگای ئاسایشی فیدراڵی ڕووسیا(FSB)، وێنەی دەستگیرکردنی کارمەندێکی بواری کاری دیبلۆماسی ئەمەریکای بڵاوکردەوە، بە ناوی (ریان فۆجل)، و مۆسکۆ بانگەشەی ئەوەی کرد، کە سەر بە دەزگای هەواڵگریی ناوەندییە، (CIA)، و ویستوویەتی لە ڕووسیادا خەڵک بکات بە سیخوڕی خۆیان، هیچ گومانیش لەوەدا نییە، کە ڕووداوی هاوشێوەی تری لەمە لە ئاییندەدا ڕوودەدەن، هەرچەندە زۆر نهێنی بوون و ورەدەکارییش لە پڕۆسەکەدا لەئارادا بێت.

نهێنییەکان و ئاسایپشی زانیاری و مەترسییە ناوخۆییەکان:

ئەو کەسانەی، کە ئەرکی پاراستنی ئاسایپشی هەواڵ و زانیارییە هەواڵگرییەکان خراوەتە سەرشانیان، ئەمڕۆ بۆیان دەکرێت کە پشت ببەستن بە کۆمەڵێک لەو شتانەی بەرهەمهێنراون، کە ئەم شتانە بۆ چینی پێش خۆیان هەروەک خەون وابووە، بەڵام لەم جیهانەی ئێستادا کە پڕە لە ئامێرەکانی پەیوەندیی بەردەوام، ژمێریارەکان و تۆڕەکانی ئینتەرنێت، بێگومان کە پاراستنی نهێنییەکان سەختتر بووە، لەچاو ڕابردوودا، پێش سەرهەڵدانی ئامێر و پێگەکانی پاراستنی زانیارییەکان بەهۆی ژمێریارەکانەوە، زانیارییە نهێنییەکان لە ڕێی کاری دەستەوە دەپارێزران، بەڵام ئەگەری تووشبوونیان بە مەترسی هەیە، لە هەشتاکاندا شیکارکاریی زانیارییەکان (جوناسان بولارد) لە هێزی دەریاوانی ئەمەریکا بڕیاردرا بە زیندانیکردنی هەتاهەتایی بە سەریدا، دوای ئەوەی کە تۆمەتبارکرا بە سیخوڕیکردن، لە بەرژەوەندیی دەزگای هەواڵگریی ئیسرائیلی (مۆساد)، کە ئەم (جوناسان بولارد)ە، بۆ ماوەی ساڵانێکی زۆر هاوکاریی ئیسرائیلییەکانی کردبوو، بەوەی کە وێنەی لیستە نهێنییەکانی ڕادەست کردبوون، ئەوانەی کە پەیوەندیدارن

بە تۆڕی هەواڵگریی جیهانییەوەهەیە، لەلایەن ئەمەریکاوە سەرپەرشتی کراون، دەکرێت قەبارەی ئەو بابەتانەی، کە بە دەست نووسیونیەتیەوە و بەهۆی ئامێری فۆتۆکۆپی وێنەی لێگرتوون، بەهۆی ئەم وێنەیەی خوارەوە بزانین، کە ڕوونکەرەوەی بابەتەکە و قەبارەی ناپاکییەکەیە.

وێنەی ژمارە (1)

وێنەیەکی ڕوونکەرەوەیە بۆ قەبارەی ئەو بابەتانەی، کە(جوناسان بولارد) ڕادەستی دەزگای هەواڵگری ئیسرائیلی (مۆساد)ی، کردوون

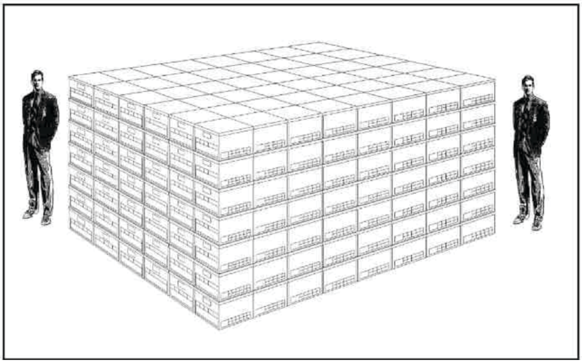

لە ڕوانگەی بەراوردکردنی کارەکەی (جوناسان بولارد) بە کاری شیکارکارێکی هەواڵگری لە هێزەکانی وشکانیی ئەمەریکا (برادلیماننج)، ئەوە بەدیدەکەین، کە (برادلی ماننج) لە مانگی مایۆی

2010 دەستگیرکرا، دوای ئاشکراکرانی ئەوەی کە 250 هەزار برووسکەی هەواڵگری لای خۆی پاراستوون و دابەشیکردوون، هەروەها 500هەزار دۆکیۆمێنتی پەیوەندیدار بە ململانێی شەڕی ئەفغانستان و عێراق، و بڕگەی ڤیدیۆیی و بابەتی زۆری تر، هەموو ئەمانەیشی لە ڕێگایەکی ئاسان و بێخەمەوە ئەنجامداوە، لە نووسینگەکەی خۆی کە لە عێراق کاری کردووە و لە چەند کات و ساتێکی زۆر کەمیشدا بە کردەوەکان هەستاوە، بەڵام دەرەنجامی ناپاکییەکەی زۆر گەورە بوو، لەدەستدانی ئەم برە زۆرەی زانیاریی نهێنی و فەرمی بووە مایەی شەرمەزاربوونی نەک تەنها ئەمەریکا بگرە زۆر وڵاتی تریش، بروسکە دیبلۆماسیەکان هەڵگری دەقی ئەو گفتوگۆ ڕاشکاوانە بوون، کە لەنێوان بەرپرسەکاندا و لە کۆبونەوەکاندا کرابوون، هەروەها زۆریشیان قسەی زیادە و ڕاڤە و بیروڕای تایبەتیان لە گەڵدا هاوپێچ بوو، هەندێک وڵات ڕاڕایی خۆیانیان سەبارەت بە هەندێک لەو ڕاڤە و بیروڕای تایبەتیانە دەربڕی، کە بەهۆی کردەوە سیخوڕییەکەوە ئاشکرا کرابوون، هەروەک هەستیان بە شەرمەزاری کرد، بەهۆی بڵاوبوونەوەی ژمارەیەکی زۆر لە گفتوگۆ و پرۆسە هاوبەش و نهێنییەکانی سەر تۆڕەکانی ئینتەرنێت، هەروەک زیانی زۆریش گەیشت بەهۆی بڵاوبوونەوەی دەیان پەیوەندی و ڕاگۆڕینەوەی

سەربازی ئەمەریکایی، کە درێژەباسیان تیادا بوو سەبارەت بە گوندەکانی وڵاتی ئەفغانستان، کە تیایاندا هاتبوو فەرماندەکانی دەزگای هەواڵگریی سەربازیی ئەمەریکی، توانیبووی پەیوەندی لەگەڵ سەرۆک هۆز و دەستڕۆیشتووی ئەو گوندانە دروستبکات، شتێکی نیوەدڵنیایش بوو، کە ئەم توێژینەوانە زۆر بەباشی و بەوردی لەلایەن بزووتنەوی تاڵیبانەوە کاریان لەسەر کرابوو، لێیان وردبووبوونەوە، ئەم بابەتەیش وردەکاری و بەدواداچوونی زۆری پێویست نەبوو، لەلایەن بزووتنەوی تاڵیبانەوە تا ئاشکرای بکات، کە کێ قسە بۆ کێ دەکات و ڕێنوێنی و پاڵپشتی دەکات؟ و یاخود کێ زانیاری دەدات بە هێزەکانی هاوپەیمانان؟ ئەم حاڵەتانەیش گرنگی و بایەخی پێچەوانەی پاراستنی ئاساییشی کاری هەواڵگری و سیخوڕیکردن دەردەخات.

بێگومان لە ڕوودانی هەموو ناپاکییەکدا و لەبەرامبەردا دژەکردارێک ڕوودەدات، هەندێک کاتیش هەندێک شت قوتدەبنەوە، کە لەناوچوونی زانیارییەکان تێدەپەڕێنن، بۆ نموونە ئەو حاڵەتەی کە (جۆرج بلیک) کە پیاوی دەزگای هەواڵگریی نهێنیی بەریتانی (MI6) بووە، کە ناپاکی لە وڵاتەکەی خۆی کرد، زانیارییە زۆر نهێنییەکانی پرۆژەیەکی گرنگی نێوان دەزگای هەواڵگریی ناوەندی و دەزگای هەواڵگریی نهێنیی بەریتانی (MI6)ـی، دۆڕاند و ئاشکراکرد، کە بریتی

بوو لە دامەزراندنی تونێلێکی هەواڵگری لەژێر شاری بەرلیندا، لەڕاستیدا(جۆرج بلیک) سیخوڕی کردبوو لە بەرژەوەندیی دەزگای هەواڵگری (KGB)ی، سۆڤیێتی، سەرەڕای ئەوەی کە دەستگیرکرا، زیندانی کرا کەچی توانیی بەرەو ڕووسیا ڕابکات و لەم دواییانەیشدا توانیی ئاهەنگی (90) ساڵەی یادی لەدایکبوونی خۆی بکاتەوە، بەڵام ئەم کردەوە سامناکەی ئەو بوویە هۆکاری ئاشکرابوون و کوژرانی نزیکەی 40 سیخوڕی بەریتانی، هێشتا زۆر دەرەنجامی تری ئەم ناپاکیەیش هەن، کە هێشتا ئاشکرا نەکراون، زیانەکان تەنها لە بواری داراییدا نەماونەتەوە، کە وا دیارە کەسانێکی وەک (برادلی) لەم پرسە بێئاگان، ئەم حاڵەتانە زیاتر بەوە وەسفدەکرێن، کە (مەترسییەکانی سیخوڕی ناوخۆیین!)، و ئەمەیش پەلکێشمان دەکات ڕووەو یەکێک لە زیادەڕۆییە زۆر سامناکەکان، کە سەختی زۆری هەڵگرتووە بۆ ئەوانەی کە کاردەکەن لە پاراستنی ئاسایشی زانیارییەکان لە سەدەی بیست و یەکەمدا، کە ئەویش دۆخی (سایبری)یە!

دۆخی سایبری:

بێگومان ئەو دەزگای هەواڵگرییانەی، کە پەیوەستن بە پڕۆژەکانی بەرەوپێشبردنی تەکنەلۆژیای سەردەم خاوەنی بایەخ و گرنگیی زۆر باڵای خۆیانن، زۆریش

هەستیارن، ئەمەیش وایکردووە کە خواستێکی زۆری دەستخستنی زانیارییان لەسەر بێت، لەلایەن دەوڵەتە بێگانەکانەوە، هەر خەمساردییەکی بواری ئاساییش و هەواڵگری لەم بابەتەدا دەبێتەهۆی زیانگەیاندن بە چەندین ساڵی کارکردن، دەیشگونجێت کە دوژمن دیزاینی پێشکەوتووی لەم جۆرە لەم بوارەدا بخاتەگەڕ، ئەم جۆرە سیخوڕییەیش زیانی زۆر دەگەیەنێت، سەرەڕای بوونی چەندین کۆمپانیای خاوەن گرێبەست و چەندین پرۆژەی حوکومی، کە پشتدەبەستن بە ئامێرەکانی ژمێریاری و ئینتەرنێت، لێرەدا ئەوە شتێکی نامۆ نییە کە بڵێین سیخوڕی سایبیری بووەتە گرفتێکی نێودەوڵەتیی گەورە، لەوانەیە ئەوانەی کە لە بواری دۆخی سایبیریدا کاردەکەن وا پێشبینییان نەکردبێت، کە سەردەمێک دێت ئەم بارودۆخە دەبێتە دیفاکتۆ و خۆی قوتدەکاتەوە، هەروەها دەبێتە ڕەگەزی زۆر گرنگی جیهانی هەواڵگری، و گومان لەوەیشدا نییە کە تۆڕی ئینتەرنێت جیهانی گۆڕیوە، هەروەها ئەو ڕێگایەیشی گۆڕیوە کە ئێمە ژیانمانی بەسەردا دەگوزەرێنین، بۆیە حوکومەتەکان و هێزە سەربازییەکان و ناوەندەکانی چاودێری فڕینی فڕۆکەکان و ژێرخانی ئابووری و پیشەسازی و کۆمپانیاکانی تەکنەلۆژیا و جیهانی هەواڵگری، هەموویان بە کردەوە و بە

شێوەیەکی زۆریش پشتدەبەستن بە ئامێرەکانی ژمێریاری، لێرەیشدا ملیۆنەها نهێنی و پڕۆژەی زۆر مەزن و پێشکەوتوو هەن، کە لەسەر ئامێرەکانی ژمێریاریدا شاردراونەتەوە، کە بێگومان ئەمانەیش بەستراونەتەوە بە تۆڕەکانی ئینتەرنێتەوە، ئەمەیش مانای ئەوە دەگەیەنێت کە ئەم ئۆرگان و دامەزراوانە سەرجەمیان دەگونجێت هێرشیان بکرێتە سەر و ئێستا تەنها لە بەریتانیا ئامێرە ژمێریارییەکانی حوکومەت و ماڵان و کۆمپانیاکان هەر 24 کاتژمێر جارێک زیاتر لە 100 هەزار هێرشی سایبیرییان دەکرێتە سەر، کە ساڵانە یەکسانە بە 44 ملیۆن هێرش و زیانی زۆر گەورە دەگەیەنن بە ئابووریی بەریتانیا، کە دەگاتە نزیکەی 27 ملیار جونەیهی ئیستەرلینی!

سەرەڕای ئەو هەمووە ڕاهێنان و ڕێنموونییە زۆرانەی، کە لە بواری ئاساییشی کۆمپیوتەریدا هەن، ڕێوشوێنیان بۆ گیراوەتە بەر، لەسەر ئاستی جیهان بەگشتی ڕاستیی زۆر هەستیار هەن، کە شیاوی بایەخپێدانن و ئەو زاراوەی (وشەی نهێنی یان کۆدی نهێنی) کە لەناو خەڵکدا باو و بڵاوە، لە لای ئەوانە بەکاردەهێنرێت، کە کۆمپیوتەر بەکاردەهێنن، پێیدەڵێن (پاسوۆرد:Password)، سەرەڕای ئەمەیش پێویستە کە بڕێکی زۆر لە

ڕاهێنان و فێرکاری لـەم بـوارەدا ئەنجام بدرێت و ئـەوانـەی کە ئـەم ئامێرانە بەکاردەهێنن زیاتر هۆشیاربکرێنەوە لە مەترسییەکانی چەتەکانی سەر تۆڕەکانی ئینتەرنێت، مەترسییەکانی ئەم دۆخە لەسەر ئاستی وڵاتەیەکگرتووەکانی ئەمەریکا زۆر بە سەختتر و ترسناکتر دێتەئەژمار، بەرپرسەکان لە واشنتۆن دانیان بـەوەدا نـاوە کە ئێستا شەڕی سایبیری و پچڕانی پەیوەندییەکان و سیخوڕیکردنی سایبیری، گەورەترین هەڕەشە و مەترسییە لەسەر وڵاتەیەکگرتووەکانی ئەمەریکا، و دەزگای پەنتاگۆن و دەزگـا هـەواڵگرییەکانی تـر، هـەوڵـدەدەن بۆ بەرەوپێشبردنی سەرکردایەتیی سایبیری ئەمەریکی، کە دواتر دەبێتە دەزگایەکی سەربەخۆی هەواڵگری، کە هەزاران کارمەندی تایبەت بە خۆی دادەمەزرێنێت!

لـە وڵاتـی بەریتانیا و دەوڵـەتـانـی تـر پـڕۆژەی هاوشێوەی تری لەمە هەن، بەڵام زۆر بچووکترن و هـەروەهـا پـسـپـۆڕی زۆر کـارنـاس هـەن، لە بواری سیخوڕایەتی و کـاری سایبیریدا دەترسن لە دەرەنجامەکانی کورتهێنانی هاوکاریکردن بۆ دانانی گرتنەبەری ڕێوشوێنی دژبەر و پێچەوانەی گونجاو، نائامادەبوونی ڕێککەوتنە نێودەوڵەتییەکان بووەتەهۆی ئەوەی، کە شەڕی سایبیری کاریگەری هەبێت لەسەر سەراپای بەکارهێنەرانی ئامێرەکانی

کۆمپیوتەر و ئامرازەکانی تری لەم جۆرە، واشنتۆن بەڕاشکاوی ئەوەی ڕوونکردەوە، کە هەڕەشە سەرەکییەکەی ئەم بوارە لە وڵاتی چینەوە دێت، ئەمەیش لەبەرئەوەیە کە دەزگای هەواڵگریی سەربازیی چینی هەوڵدەدات دەست بگرێت بەسەر تەکنەلۆژیای ئەمەریکیدا، لە مانگی ئەپریڵی ساڵی 2013 کۆمپانیای (لۆکهید مارتن) گوتی: کە هێرشێکی سایبیری لە چینەوە کراوەتە سەریان، کە ئامانجی ئەو نموونە نوێیەی فڕۆکەی جۆری (JSF) شەبەحی جەنگیی بووە کە زۆر بەتوانایە و ئەو کۆمپانیایە سەرقاڵی دروستکردن و بەرەوپێشبردنی بووە، بەڵام چین ئەم تۆمەتەی ڕەتکردەوە، قەڵاچۆکردنی چەتەگەریی لە بواری ئینتەرنێتدا بۆ دەزگا ئاسایشییەکانی ئەمڕۆ بە مەترسییەکی گەورە زۆر ئامادە، هەژماردەکرێت و دادەنرێت، ئەمەیش تەنیا لە بواری سیخوڕیکردندا نییە، دەبێت ئەوەیشمان بیرنەچێت کە ژێرخانی ژیان و ئابووریی چەندین دەوڵەت و کارگەکانی چەکی ئەتۆم و وێستگەکانی تۆڕەکانی ئاو، غاز، کارەبا و ئامرازەکانی گواستنەوە، گەیاندن و دامەزراوە گشتییە پێویستەکانی تری وەک نەخۆشخانەکان، هەموویان پشت دەبەستن بە ئامێرەکانی بواری کۆمپیوتەر، سەرجەمی ئەم ئامێرانەیش لەم ساڵانەی

دواییدا ڕووبەڕووی هێرشی سایبیری بوونەتەوە، مەترسییەکانیش ڕۆژ بە ڕۆژ گەورەتر دەبن، زیاتر بەسەر یەکتریدا کەڵەکەدەبن.

نموونەی ئەوەی کە ئاستی ترسناکیی لە کارکەوتنی دەزگاکانی کار، یان هەر وەستانیان لە کارکردنی دەرخست لەو ئامرازە هەستیارانەدا، ئەوەبوو کە لە ئێران ڕوویدا، کە پێش پێنج – شەش ساڵێک کۆمەڵێک پسپۆڕی بواری سایبیری لە ئەمەریکا و ئیسرائیل پێی هەستان بە جێبەجێکردنی پڕۆژەیەکی زۆرنهێنی، بە مەبەستی هێزاشکردنەوەی ڕەوتی کارکردن لە بەرنامەی ناوکی ئێراندا، کە هەندێک لە کارناسان وای دەبینن، کە بەرەو دروستکردنی بۆمبێکی ناوکی دەچێت، توانییان ڤایرۆسێک بە ناوی (ستوکسنت:STUXNET) بەرهەم \بهێنن و دابەشی بکەن، لە دامەزراوەکانی چاودێریی کۆمپیوتەری لە زۆر لە بەشەکانی بەرنامە ناوکییەکەی ئێراندا، ئەم ڤایرۆسەیش توانیی لەڕووی نێگەتیڤەوە کاریگەری دروستبکات، لەسەر 50 هەزار کۆمپیوتەری ئێرانی، کە لەو بوارەدا کاریان دەرکرد، پڕبوون لە زانیاری و نهێنیی جۆراوجۆر، دواجاریش ڤایرۆسەکە بوویە هەڵم و خۆی ونکرد، کەسانی پسپۆڕیش نەیانتوانی بیدۆزنەوە و شێوەکەی ئاشکرابکەن، کاربکەن لەسەر ناسین و زانینی، هەروا خۆی لەبەرچاویان ونکرد،

مـرۆڤ دەتوانێت ئاستی گـەورەیـی قـەبـارەی ئەو مەترسی و تۆقانە بزانێت کە ئەگەر چەتەکانی ئەم بوارە و هاککەرەکان سەرکەوتووبن، لە لەکارخستنی کارگەکانی چەکی ناوکی، یان سەرکەوتوو بن لە لەکارخستنی چوڵەی فڕۆکەوانی، یان هەربەشێک لە ژێرخانی ژیان و ئابووریی ئەو وڵاتانەی بایەخ بەم بوارانە دەدەن، ئەوی شیاوی ئەوەیە کە هەڵوێستەی لەسەر بکەین ئەوەیە، کە پسپۆڕانی سایبیری لە گۆڤاری EYE SPY ڕایانوایە، کە ئەو ڤایرۆسە ڕاستەوخۆ لە یەک کۆمپیوتەردا دابەزێنراوە و بە دەستیش کراوە، بەهۆی وایەری زانیاریی داخڵکردن (USB) ئەنجامدراوە، نەوەک بە ڕێگەی ئینتەرنێت، و ئەمەیش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە سیخوڕەکانی دەزگـای مۆساد توانیویانە بچنە نـاو دامـەزراوە ئێرانییەکانەوە، کە بەشێک لە بەرنامەی ناوکیی ئێران بەڕێوەدەبەن، و هەروەها دەوڵەتی زۆر هەن، کە ئەم بەرنامە کۆمپیوتەرییانە لە هەڵبژاردنەکاندا بەکاردەهێنن، بۆیە شتێکی مەحاڵ نییە، کە چەندێک لـەو هاککەر و چەتانەی بـواری کۆمپیوتەر، کە زۆر شـارەزا و پسپۆڕن بتوانن زەفـەر بـەرن بەو وڵاتانەی کە ئامێرەکانی کۆمپیوتەر بەکاردەهێنن، بۆ هـەڵـبـژاردنـەکـان و زۆریـش گـوێ نـادەن بە پاراستنی ئاساییشیان، لـەم ڕێگایەوە کاریگەری

دروستبکەن، لەسەر دەرەنجامی هەڵبژاردنەکان و بە دڵی خۆیان دەستکاریی ئەنجامەکان بکەن، لە ڕێی کۆمپیوتەرەکانەوە.

و هەروەها لەم بوارەدا ڕووداوی تری زۆر ترسناک هەن، کە مایەی ئەوەبوون سەرنجی گۆڤاری EYE SPY ڕابکێشن، هەر ئەمەیش بووەهۆی شڵەقاندنی گۆمەکە لە نووسینگەکانی هەواڵگریدا، کە ئەویش مردنی کابرایەک بوو لە نەخۆشخانەیەکی ئیتاڵیادا، لە ساڵی 2010، کە توانرابوو ئاست و ڕێژەی ئەو دەرمانانەی کە دەبوو بیانخوات بگۆڕدرێت، لەلایەن هاککارێکەوە و لە ڕێی کۆمپیوتەرەوە، دواجار خراپ دەرمانەکان بەکاربهێنێت و بەهۆیەوە بمرێت، چاودێران بڕوایانوایە کە ئەمە یەکەم مردنی سایبیرییە، کە تۆمارکرابێت، بەڵام سەرەڕای ئەوەی کە ئەم ڕووداوە کردەوەی کوشتن بوو و کەسێکی دیاریکراوی پێ لەناوبرا، ئەوا لە لایەکی تریشەوە شایەتیدانی کەسێکی تر بە ناوی (جۆزیف ویس) تۆمارکراوە، کە بەڕێوەبەری دامەزراوەی بڕیاردان و هاوبەشایەتیی بەڕێوەبردن بوو، لە کۆمپانیای فەراهەمکردنی بڕیاری جێبەجێکاری، کە لە مانگی مارسی ساڵی 2009 دا و لە بەردەم لیژنەی بازرگانی و زانیاری و گواستنەوە، لە ئەنجوومەنی پیرانی ئەمەریکادا دانی بەوەدا نا، کە

ئەو تۆڕانەی کە تـەزووی کارەبا دابیندەکەن، بۆ دامـەزراوە پیشەسازییەکان زیاتر لە 125 هەزار جار لە ساڵی ڕابـردوودا ڕووبـەڕووی هاککردن بوونەتەوە، ڕاپۆرتەکان ئەوەیان باسکردووە، کە یەکێک لەم ڕووداوانە بووەتە هۆکاری مردنی چەند ئەمەریکییەک، و (جۆزیف ویـس) دەڵێت: کە ئەو شایەتحاڵی ڕاپۆرتێکی ئەمەریکییە، کە لە بەرواری 10ی نۆڤەمبەری 2011 بـڵاوکـراوەتـەوە، لەژێر ناوونیشانی (هێرشێکی سایبیری لەسەر وێستگەیەکی گشتیی ئاو لە گەڕەکێکی ئەمەریکادا) و ئەم هێرشە سایبیرییە بووەتە هۆکاری لەکارکەوتنی دەزگای ئاوپەخشی گەڕەکەکە، و ئـەم ڕووداوە دەکرێت وەک نموونەیەک پیشانبدرێت، دەربارە بە جێکەوتە ترسناکەکانی بڵاوبوونەوەی هێرشی سایبیری لە جیهاندا.

و هەروەها بەڵگە و دۆکیۆمێنتی زیاتریش هەن، کە ئەوە دەگەیەنن هەندێک لەو کەسانەی کە بەشدارن لە بەدواداچوونە سایبیرییەکاندا، ئەوانیش ترسی ئەوەیان لە سەرە، کە پەلاماربدرێن، دەکرێت بڵێین کە لایەنێکی زۆر تاریک و ترسناک لەم باسوخواسی هەواڵگرییە زیندەیـەدا بوونـی هـەیە، بەڕاستیش قسەکردن لە سـەر مەرگی لەناکاوی (شین تود) پێویستە، کە لەم دواییانەدا مرد، کە پسپۆڕێکی بواری

سایبیری ئەمەریکی بوو، کە لە وڵاتی سەنگافورا کاریدەکرد، باوک و دایکی (ماری – ریک تود) ڕایانوایە، کە لە ڕێی دەزگایەکی هەواڵگری بێگانەوە کوژراوە، (شین تود) کارمەندی پەیمانگای پسپۆڕی ئامێرە ئەلەکترۆنییەکان (IME) بوو، بەخنکێنراوی لە شوقەکەی خۆیدا لە سەنگافورا دۆزرایەوە، دوای تەنیا دوو ڕۆژ لە وازهێنانی لەو کۆمپانیایە لە مانگی یۆنیۆی 2012، و ئەندامانی خێزانەکەی گوتیان، کە پێش مردنی قسەی دەربارەی ئەوە کردووە، کە ژیانی مەترسی لەسەرە.

پێش بیست ساڵ ئەم دۆخە سایبیرییە و تۆڕی ئینتەرنێت لە بەرنامەی کاری هەواڵگریدا بوونی نەبوو، بەڵام ئەمڕۆ چالاکیی سایبیری بە گرنگترین و بەبایەخترینی بواری کاری هەواڵگری هەژماردەکرێت، لە ساڵانی داهاتوویشدا دەزگا و ئامێری کۆمپیوتەری زیاتر پێشکەوتوویش دەردەکەون و پەیدادەبن، ئەو ئامێرانەی کە ئەمڕۆ بەکاردەهێنرێن لەوانەیە ماوەیەکی تر وەک پاشماوەی شوێنەواری نایاب تەماشابکرێن، و بۆ حوکومەتەکانیش کارێکی ژیرانە نییە، کە جیهانی سایبیری پشتگوێ بخەن، بێگومان پرۆسەی کۆکردنەوەی زانیارییەکان و شیکارکردنیان و دانانی پێشبینی بۆ ئاییندە بە سودوەرگرتن لە بواری سایبیری و ئەو ڕەهەندانەی

پەیوەستن پێوەی دەستدەکەون، بەڵام شتێکی ڕوونە کە هەر لە سەرەتاشەوە تۆڕی ئینتەرنێت هەڵگری زۆر مەترسی و هەڕەشە بووە، دەزگا هەواڵگرییەکانیش زۆر سست و لاواز بوون، لە گرتنەبەری هەر بەرپەرچدانەوەیەکی خێرا بەرامبەر بەو مەترسی و هەڕەشە ئینتەرنێتییانە، بۆیە لەمڕۆدا ئەوە شتێکی نامۆ نییە، کە دەبینین دەزگا هەواڵگرییەکان دوودڵن دەربارە بە کۆچی کەسانی خاوەن بیری تیژ و زانا بۆ کەرتی تایبەت، و شایستە داراییەکان لە کەرتی تایبەتدا زۆر زیاترن لەوەی کە کەرتی گشتیدا دەدرێت، و ئەم کۆچکردنەیش بووەتە کۆڵەکەی سەرەکی بۆئەو چینەی داهاتووی کارمەندە لێهاتووەکانی بواری سایبیری، ئەوان بۆ ئەم بوارە بەکاردەهێنن، دەیانکەنە بەرپرسی بواری گەشەپێدان و بەرگریکردن، ئەم پرسەیش پێویستی بە چارەسەری بەپەلە هەیە.

هەروەها لەدەستدانی زانیارییەکانیش بەهۆی تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانەوە، بووەتە سەرچاوەیەکی تری ڕاڕایی بۆ ئەوانەی بەرپرسی قەڵاچۆکردنی دزینی پێناس و سامانی خەڵکین، سەرەڕای بوونی ژمارەیەکی زۆر لە پەیوەندییە نایابەکانیش هێشتا هەر مەترسی و هەڕەشە بوونیان هەیە، خەڵکی زۆریش هەن، کە کاتێکی زۆر تەرخاندەکەن بە مەبەستی پاراستنی زانیارییە

تاکەکەسییەکانی خۆیان، بەلام لە هەمان کاتیشدا ملیۆنەها کەس هەن، کە خاوەنی زانیاری و بابەتی تاکەکەسی و شتی تری لەم جۆرەن، کە لەسەر تۆڕی کۆمەڵایەتی – فەیسبووکی تایبەت بە خۆیان دایانناون، هەروەها هەر لەم بوارەیشدا پرسیێکی تریش هەیە، کە ڕاڕایی زیاتر هەڵدەگرێت ئەویش ئەوەیە، کە بەڵگە و دۆکیۆمێنتی زۆر لەئارادا هەن، کە گرووپەکانی تاوانی ڕێکخراو و گرووپە تیرۆریستییەکان، تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان بەکاردەهێنن بە مەبەستی کۆکردنەوەی زانیاری و سودوەرگرتن لێیان، هەروەها بۆ پەیوەندیکردن بە هاوڕێ تیرۆریستەکانی تری خۆیانەوە، لە مانگی ئەپریلی ساڵی 2013دا، (جیمس کلابەر) سکرتێری نووسینگەی بەڕێوەبەرایەتیی هەواڵگریی نیشتیمانی (ODNI) گوتی: وەک ڕەچاوکردنی ئەوەی کە پێویستە لایەنە حوکومی و ناحوکومییەکان پسپۆڕایەتی و شارەزایی زیاتر دەستی خۆیان بخەن، لە بواری دۆخی سایبیریدا، ئەوا پێویستە بێداربکرێنەوە لەسەر گرنگیی ئەم دۆخە و ئەم لایەنە، بەوەی فێربکرێن و تێبگەیەنرێن، کە هەڕەشەیەکی جیهانییە و ئەم باسە زیادەڕەوی تیانەکراوە، خەیاڵ نییە و هەقیقەتە، و لەم بارەیەشەوە وڵاتەیەکگرتووەکانی ئەمەریکا دانی بەوەدا ناوە، کە هەرکات ڕووبەڕووی هێرشی سایبیری ببێتەوە ئەوا تەنانەت کەسانیان هەن، تووشی

مەرگ دەبن بەهۆیەوە و یان بە لانی کەمەوە هەندێک خزمەتگوزاری بەو هۆیەوە لەکار دەکەون، تەنانەت ئەمەریکا مافی بە خۆی داوە، کە لە کاتی هێرشی لەم جۆرەدا بەرپەرچدانەوەی سەربازی بەکاربهێنێت، ئەمەیش یەکێکە لەو ئەگەرانەی کە لە ساڵانی داهاتووی سەدەی بیست و یەکەمدا چاوەڕوانمان دەکات.

یاری و بەزمی ئەلیکترۆنی:

تۆڕی ئینتەرنێت لەناو سکی بەرنامەیەکی سەربازی ئەمەریکییەوە لەدایکبووە، بە ئامانجی خێراکردنی پەیوەندییەکان ئەم کارە کراوە، بەڵام لەمڕۆدا زیاتر تەماشای نامە خێراکان و گواستنەوەی زانیاریی هەستیار وەک پرسێکی زۆر پێویست و بە بایەخ ناکرێت، لەوانەیشە هەر ئەمە هۆکاری سەرەکی بێت بۆئەوەی، کە کەسانی بایەخدار بەم پرسە وا لێبکات، کە ئامێرە ئەلیکترۆنییەکانیان دانەخەن، یان لە تۆڕی پەیوەندی نەیانپچڕێنن بە مەبەستی پاراستنی ئاساییشیان، سەرەڕای ئەوەیش کە دەکرێت بەشێکی زۆر لەو تۆڕە بپارێزرێت، هەندێکی تری ئەو زانیارییانەی ناو تۆڕە دەکرێت، بەکراوەیی هەڕەشەکان لەسەری بمێنێتەوە، ئەم دوا بەشانەیش بە (دەروازەکانی هەواڵگری سایبیری) ناوزەدکراون.

تۆڕی ئینتەرنێت هـەروەک کۆمەڵێک سوودی گەیاندووە، بە دەزگـا هەواڵگرییەکان، بەتایبەتی لـە چـەند بـوارێـکـی تـایـبـەتدا وەک تـوێـژیـنـەوە و بەدواداچوونەکان، ئەوا لە لایەکی تریشەوە هاوکارە بۆ ئـەوانـەی کە سەرقاڵی بازرگانین، لە ژینگەی تاوانکاری و تیرۆردا، و سوودی بۆ ئەمانیش هەبووە هەروەک چۆن لایەنی مەترسیداریشیمان باسکرد، هەر لە سەرەتای دانانی ڕەمزەکان (جفرەکان) و دواتـر ناردنی نامە نهێنییەکان و تا بڵاوکردنەوی فیلمە ڕیکلامییەکان، بێگومان کە تۆڕی ئینتەرنێت لەسەر ئاستێکی زۆر فـراوان بەکاردەهێنرێت و تەنانەت گرووپە تیرۆریستییەکانیش بەکاریدەهێنن، بۆیـە بـڕوای کـارنـاسـان گـەیشـتـووە بــەوەی، کە شتێکی زۆر پێویستە کـە دەزگـاکـانـی ئاساییش ئامێری ئەلیکترۆنییان بۆ دابینبکرێت، تا شیکاری ئەو پەیوەندییە جۆراوجۆرانە بکەن، تا شوێنەکانیان دیاریبکەن، شوێنپێیان هەڵبگرن لە کاتی پێویستدا و هەروەها ناسنامەی نێرەر و وەرگری پەیامەکە ئاشـکـرابـکـەن، هـەروەهـا لـەم بـوارەدا بەرپرسی زۆری هەواڵگری هەن، کە پشتیوانی لەوە دەکەن کە چاودێریی پەیوەندییە ئەلیکترۆنی و تەلەفۆنی و سەرجەمی پەیوەندییەکانی تری ئەم بوارە بکرێت، دەڵێن شتێکی بەڵگەنەویستە کە ئاساییشی گشتی

زۆر گرینگترە لە دۆخی کەسی و تایبەتی خەڵکی، ئەو یاسا ئەمەریکییەی کە پێشنیارکراوە (یاسای بەشداریکردنی هەواڵگری سایبیری CISPA) وا دادەنرێت، کە هەنگاوێکی نوێیە بۆ کەمکردنەوەی مەترسییەکانی ئەو گرووپانەی، کە بەرگری لە ئازادییە سیڤیلییەکان دەکەن، هەروەها ئەم یاسا نوێیە دەسەڵاتێکی زیاتر و فراوانتر دەدات بە سەراپای دەزگا هەواڵگرییەکانی ئەمەریکا (USIC)، تا چاودێریی سەرجەمی نامە ئەلیکترۆنییەکان بکەن، هەروەها پڕۆژەی تری لەم شێوەیە هەن لە وڵاتانی تریش، کە لە بواری لێکۆڵینەوەدان لەسەریان تا بزانن چەندە پڕۆژەیەکی لەم جۆرە شیاوە بۆ ئەوەی جێبەجێی بکەن، لە وڵاتی بەریتانیا بەڕێوەبەری گشتیی پێشووی دەزگای (MI5) (جۆناسان ئیفانز) هۆشداری لەوەدا، کە گرووپە تیرۆریستییەکان بەکردەوە هەندێک بەرنامەی ئەلیکترۆنی هەن، کە لە دەرەوەی کاروبار و دەسەڵاتی ئاساییشدان بەکاریان دەهێنن، هەروەها (سیر جۆناسان) دەڵێت: (چوونە ناو وردەکاریی پەیوەندییەکان پرسێکی زۆر زۆر گرنگە)، ئەم پرسە بووەتە هۆکاری دروستکردنی گرفت و سەرئێشە بۆ بەرپرسەکانی حوکومەت، دەربارە بە پاراستنی هاوسەنگی لەنێوان ئازادییە مەدەنییەکان و ئاساییشی نیشتیمانیدا.

بەرنامەی ئیشیلون (ECHELON):

چاودێریکردنی پەیوەندییەکان لە وڵاتانی ئەمەریکا و بەریتانیا لەلایەن دەزگای ئاسایشی نیشتیمانیی ئەمەریکی(NSA)، و دەزگای سەرۆکایەتیی پەیوەندییە حوکومییەکانی بەریتانیاوەیە (GCHQ)، و دەزگا هەواڵگرییەکان کۆمەڵێکی جۆراوجۆر لە دامەزراوە جیهانییەکانی وەک، (وشکانی و ئاوی و ئاسمانی، مانگە دەستکردەکان) بەکاردەهێنن، بە مەبەستی کۆکردنەوەی زانیارییە ئەلیکترۆنییەکان، زیاتریش ئەو بابەتانە ئاڵوویر دەکەن، کە لە لای دەزگا هەواڵگرییەکانی دەوڵەتانی دراوسێ هەن و ڕوونکردنەوەدەدەن دەربارەی چالاکییە تیرۆریستییەکان، لەم بابەتەیشدا گومان لەوەدا نییە کە بەهۆی بوون و چالاکیی دەزگا هەواڵگرییەکانەوە کردەوەی تیرۆریستیی زۆر پووچەڵکراونەتەوە، بەڵام گرووپە بەهێزەکانی وەک ڕێکخراوی قاعیدە و ڕێکخستەنەکانی تری سەر بەم گرووپە توانیویانە ڕێگای ئەلیکترۆنیی تر بۆ مەرامەکانی خۆیان بەکاربهێنن، ئەمەیش پرۆسەی ناسینی تەواوی سەرچاوەکانی مەترسی و تیرۆری سەختترکردووە، هەروەها ڕێکخراوی قاعیدە ئامڕازی جۆراوجۆری تریشی بەکارهێناوە، هەر لەو تەلەفۆنانەوە کە پەیوەستن بە مانگە

دەستکردەکانەوە تا بەشە جیاجیاکانی تۆڕەکانی ئینتەرنێت، بە جۆرێک ئەم وای کردووە بەش و تۆڕە جیاوازەکانی ئەم ڕێکخراوە بەسەختی بدۆزرێنەوە، ئەم ئامرازانەیش زۆرن و دەستڕەسن و لە دەرەوی کۆنترۆڵی دەزگای ئاسایشی نیشتیمانی ئەمەریکا و دەزگای سەرۆکایەتیی پەیوەندییە حوکومییەکانی بەریتانیاوەن، بە درێژایی چەندین ساڵیش دەزگای ئاسایشی نیشتیمانیی ئەمەریکا و دەزگای سەرۆکایەتیی پەیوەندییە حوکومییەکانی بەریتانیا توانیویانە چەندین پەیوەندیی تەلەفۆنی ئاشکرابکەن، داویان بۆ بنێنەوە، تا ناسنامەی ئەو کەسە گومانلێکراوانە بدۆزنەوە، کە لە پەیوەندییەکانیاندا تەمومژ هەیە، بۆ ئەم مەبەستەیش توانیویانە بەرنامەیەکی تایبەت بخەنەکار، کە ناو و کۆدی «بەرنامەی ئیشیلون (ECHELON) »یان، بۆ داناوە، و ئەم سیستمە توانیویەتی داوبنێتەوە بۆ ئاشکراکردنی 120 وشەی دەستپێکردنی قسە و گفتوگۆ لە پەیوەندییەکاندا، وەک وشەکانی (تەقینەوە، و بۆمب، و هێرش، و ......)، و سەرەڕای ئەوەی کە ئەم بەرنامە و سیستمە تا ئێستایش کاردەکات و بەرەوپێشچوونی زیاتریشی بۆ کراوە، بەتایبەت لە بواری گرتن و چاودێریکردنی مۆبایل و پەیوەندی و گفتوگانی ناوی، بەڵام هەر لەم نێوەندەدا بە شێوەیەکی

سروشتی، زۆر بایەخ دەدرێت بە چاودێریکردنی تۆڕەکانی ئینتەرنێتیش، ئەمەیش ڕاپێچمان دەکات بۆ باەبەتێکی تری زۆر هەستیار، کە ئەم بابەتەیش ڕۆڵی هەیە لە ئاشکراکردنی ئەو ئاڕاستەیەی کە ناونراوەتە (پەلەی هەواڵگری) لە ساڵانی ئاییندەدا.

پیشەیی بوون:

ئەو هێرشە تەواو توند و ڕووخێنەرەی، کە لە جیهاندا ڕوویدا، ئەوەبوو کە لە کەناری ڕۆژهەڵاتی وڵاتەیەکگرتووەکانی ئەمەریکادا و لە 11ی، سێبتەمبەری 2001دا، بوو، کارەکە و ڕەوشەکە ئاشکراکاری ئەوەبوون، کە ئوسامە بن لادنی ڕابەری ناسراوی ڕێکخراوی قاعیدە بەم کردەوەیە هەستاوە، داڕێژەری کردەوەکەیش خالید شێخ محەممەد بووە، سەرکەوتنی ئەم هێرشکارانەی 11ی، سێبتەمبەری 2001، لە کردەوەکەیاندا، ئەوەی سەلماند کە لاوازی لە ئەمریکادا تەنیا لە دەزگای هەواڵگریدا نییە، بەڵکو دەزگاکانی هەواڵگریی وڵاتانی تریش لاوازییان تیادا هەبووە، تەنانەت زانیاری و هاوکاریی هەواڵگرییان داوە بە هەندێک لە جێبەجێکارانی ئەم کردەوەیە!

ئەوەی لەدوای ئەم کردەوەیەوە ڕوویدا و دەرهاویشتەکانی بوونە مێژوو، بەڵام سەرەڕای ئەوەی کە نەیانتوانی سەرکەوتووبن

لە ڕیشەکێشکردنی تەواوەتیی ڕێکخراوی قاعیدە لە ئەڤغانستان و شوێنەکانی تریش، بەڵام هەر هێرشکردنە سەر بارەگای سەرەکیی ئوسامە بن لادن، بووەهۆی ئەوەی کە چەندین تۆڕ و گرووپی ڕێکخستن و پاشکۆی جۆراوجۆری تیرۆریستی ئاشکرابکرێن، کە لە بەرنامەیاندا هەبوو بە هەزاران کردەوەی مەترسیدار ئەنجامبدەن، ئەگەرچی تا ئێستایش هەر بەردەوامن، لە گەڵ هەموو ئەم هەوڵانەیشدا بۆ ڕیشەکێشکردنی تیرۆر و پچڕاندنی پەیوەندییەکانیان، کەچی هێشتا ڕێکخراوی قاعیدە و تۆڕ و گرووپی ڕێکخستن و پاشکۆ جۆراوجۆرەکانی ئەم ڕێکخراوە، گەورەترین سەرچاوەی مەترسین، لە ئەڤغانستان، عێراق، پاکستان و ئەفریقا و هەندێک لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و شوێنەکانی تریش، بەردەوامیش سەرقاڵی خۆ نوێکردنەوەیە، جاری وا هەیە لەژێر هەمان ناوی خۆیدا، جاروباریش بە ناوی ترەوە، کە هەڵگری هەمان ئایدۆلۆژیا و هەمان دەستوەشاندنی مەترسیدارە، کە بە درێژایی مێژووی خۆی هەیبووە، خاوەنی هێزی چەکداری خۆیشیەتی لە سووریا و لیبیا و یەمەن و شوێنەکانی تریش، بەڵام هەندێک لە سەرکردە باڵاکانی ئەم ڕێکخراوە تەماحی چاوچنۆکخوازیی زیاتریان هەیە، هەوڵدەدەن فراوانخوازیی ڕێکخراوی

قاعیدە پەرەپێبدەن، لە دەشتە فراوانەکانی زەریای ئەتڵەسییەوە بۆ سنورەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بە جۆرێک کە زۆرینەی باکووری ئەفریقیا بگرێتەوە، لەڕاستیدا لە هەوڵێکی لەم جۆرە تا ئاستێکی زۆریش سەرکەوتوو بوون!

بە درێژایی ماوەیەکی زۆر ئەوانەی کە بەرپرسبوون، یاخود شیکارکاری بواری زانیارییە هەواڵگرییەکان بوون، بەردەوام ئەم پرسیارەیان کردووە، کە جیهان لەدوای مەرگی ئوسامە بن لادنی ڕابەری ناسراوی ڕێکخراوی قاعیدە ڕووە و چ ئاراستەیەک ملدەنێت؟! بەڵام بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە لەسەر بەرپرسەکانی دەزگا هەواڵگرییەکان پێویستە دان بەوەدا بنێن، کە ئەم پیاوە سەرەڕای بەکارهێنانی ئامرازە زۆر پسپۆڕانەکانی بواری هەواڵگری، کە وڵاتە زلهێزەکان بەکاریان هێناوە، هەر خۆی بە ساغ و سەلامەتی بۆ ماوەیەکی زۆر بهێڵێتەوە، ئەوان نەزانن کە لەکوێ خۆی حەشارداوە، ئەم پیاوە لە ماڵەکەی خۆی لە (ئەبوت ئاباد) ئینتەرنێتی بەکارنەهێناوە، و جاروباریش کە تەلەفۆنی بەکارهێناوە هەستاوە ڕەمز و جفرەی زۆر نهێنی لە قسەکانیدا بەکاربهێنێت، تا گفتوگۆکانی پارێزراو بن، جێگایەکی نزیکیشی بۆ نیشتەجێبوونی خۆی بەکارهێناوە، کە بارەگای هێزەکانی پاکستان

بووە، چونکە ڕای وابووە، کە ئەمەریکییەکان تەنانەت ئەگەر گومانیش بەرن، کە لەو شوێنەدایە زاتی ئەوە ناکەن کە هێرش بکەنە سەری، لێرەیشدا زاراوەیەک هەیە کە لەم بارەیەوە و بۆ ئەم چەشنە خۆحەشاردانە دەڵێت: (کەسێکی خۆحەشاردەر بە بەرچاوی هەموو لایەکەوە!)، لەم ماوەیەدا ئوسامە بن لادن هاوکارانی خۆیی کەمکردبوونەوە، بۆ ژمارەیەکی زۆر کەم لە کەسە زۆر بڕواپێکراوەکانی خۆی، ئەوانەی کە بە هەزاران میلیان بڕیوە، تا نامە و پەیامەکانی بگەیەنن بەو جێگەیەی کە مەبەستیەتی، هەر بۆیەش ئەو جۆرە ژیانەی هەڵبژارد لەو جیهانە دابڕاوەدا، کە دەزگاکانی هەواڵگری وەک دەزگای ئاساییشی نیشتیمانیی ئەمەریکی ناتوانن دەست بگەیەنن لای.

کاری هەواڵگری چەندەها شێوازی جۆربەجۆری هەیە، لەوانە بەرنامەی چەواشەکاریی میدیایی و بڵاوکردنەوەی هەواڵ و زانیاریی ناڕاست، بەکارهێنانی جەنگی دەروونی، و تا دەگاتە کاروباری زۆر چالاکانەی سیخوڕایەتی، کە لە وێنە سەیرەکانی فیلمەکانی هۆلیووددا بەرجەستەبوون و هەن، شێوازی جۆربەجۆرەکانی کاری هەواڵگری و ئاستی لێهاتوویی و پسپۆڕی تیایدا. کە لەلایەن ئەو کەسانەوە زیاتر بەکاردەهێنرێت کە ئەرک خراوەتە سەرشانیان بەوەی، کە زانیارییەک و یان هەواڵێک

زۆر بەوردی و لێزانانە بشارنەوە، گومانیشی تیادا نییە، کە ئەم شێوازە جۆربەجۆرانەی کاری هەواڵگری و ئاستی لێهاتوویی و پسپۆڕی تیایدا، لە ماوەی سەدساڵی ڕابردوودا گۆڕانکاریی زۆریان بەسەرداهاتووە، هەرچەندە کە مەبەست و ئامانجی کاری هەواڵگری گۆڕانکاری بەسەردانەهاتووە، کە ئەویش (دەستخستنی زانیارییە)، بە ئێستایشەوە شێوازە جۆربەجۆرەکانی کاری هەواڵگری توێژینەوەی لەسەر دەکرێت، لەلایەن دامەزراوەکانی وەک (FARM)ی، سەر بە دەزگای هەواڵگریی ئەمەریکا لە ڤێرجینیا، دەزگای (FORT)ی، سەر بە دەزگای هەواڵگریی بەریتانی (MI6) لە باشووری ئینگلتەرا.

و هەروەها دامەزراوەی هەواڵگریی زۆرتریش هەن، کە بە جیهاندا بڵاوبوونەتەوە، سەرقاڵی توێژینەوەی ئەم پیشەیەن، لەڕاستیدا بابەتێکی ئاڵۆزیشە و پێویستی بە بەکارهێنانی ئامڕاز و ئامێری جۆراوجۆر هەیە، زۆرجاریش هەستەکانی مرۆڤ تووشی ماندوویەتییەکی زۆر دەکات و دەیشڵەژێنێت و باری سایکۆلۆژیی تێکدەدات، زۆر بەکەمیش خەڵکی شێوازە جۆربەجۆرەکانی کاری هەواڵگری و ئامڕاز و ئامێرە جۆراوجۆرەکانی دەبینن، بەڵام لە ساڵی 2006 دەزگایەکی پەیوەندی

زۆر سەرکەوتوو لەلایەن دەزگای هەواڵگری بەریتانی (MI6) خرایە بواری کارکردن، کە لە شێوەی بەرد یان قلۆسنگێکدا دروستکرابوو، تەنانەت بوو بە مانشێتی ڕۆژنامەکانیش، و ئەم بەردە فڕێدرایە باخچەیەکی مۆسکۆوە، بەهۆیەوە دەزگای هەواڵگریی بەریتانی توانیی نامەبنێرێت بۆ هەندێک لە سیخوڕەکانی لەو شارەدا و لەوانیشەوە نامە و پەیامی پێبگات! بەڵام بەهۆی بەدبەختیی دەزگای هەواڵگریی بەریتانییەوە، دەزگای ئاسایشی فیدراڵیی ڕووسیا (FSB)، توانیی ئەم فرتوفێڵ و داوە ئاشکرابکات، تەنانەت جارێکیشیان توانیبوویان بەهۆی کامێرایەکی نهێنیی چاودێرییەوە دەزگای ئاسایشی فیدراڵیی ڕووسیا وێنەیەک بگرێت، کە سیخوڕێکی بەریتانی بەردەکەی داوەتە بەر شەق لەبەرئەوەی بەباشی ئیشی نەکردووە! ئەم وێنەیەش لەسەر شاشەی تەلەڤیزیۆنە دەوڵەتییەکانەوە پەخشکرا، ئیتر بەزوویی وێنەی ئاشکراکردنی ئەم پرۆسەیە بڵاوکرایەوە، دواجاریش چوار بەرپرسی بەریتانیی تێوەگلاو لەم کارە ناوەکانیان ئاشکراکران.

سەرەڕای ئەوەی کە بەڵگە و دۆکیۆمێنتەکان یەکلایی و پڕ لە دڵنیایی بوون، بەڵام وڵاتی بەریتانیا بەفەرمی هەر تێوەگلانێکی لەم پرسە ڕەتکردەوە، تۆنی بلێری سەرۆکوەزیرانی بەریتانیایش هیچ

قسەیەکی لەسەر ئەم پرسە نەکرد، بەڵام دواتر و لە مانگی یەنایری 2012دا، (جوناسان پاوڵ) کە پۆستی گەورەبەرپرسی نووسینگەی سەرۆکوەزیرانی هەبوو، لە سەردەمی تۆنی بلێردا بەڕاشکاوانە بە ڕادیۆی (B.B.C) گوت: بەڕاستی بەردی هەواڵگری، شەرمهێنەر بوو بۆ ئێمە، بێگومانیشە کە دەزگای ئاساییشی فیدراڵیی ڕووسیا ماوەیەکی زۆر بوو بەم شتەی زانیبوو، بەڵام ئەم جارە کە قسەی لەسەر کرد مەبەستێکی سیاسی لەپشتییەوە هەبوو!)، بەڕاستیش و هەر بەکرداریش ئەم بەزمە کاردانەوەی لەسەر هەبوو، پێچەوانەگەریی سیاسییشی لێکەوتەوە، کە بەهۆیەوە کۆشکی کرملن لێرەبەدوا بڕیاری کەمکردنەوەی ڕێکخراوە ناحوکومییەکانی دا، مۆسکۆ هەندێک لەم ڕێکخراوانەی تۆمەتبارکرد بەوەی، کە هاوکاری ڕۆژئاوایان کردووە لە ڕێی کۆمەڵێک ئامێر و بابەت و ئامراز و ئاسانکاری و شتی ترەوە، وەک ئەم بەردی هەواڵگرییە!

بەکارهێنانی هەواڵگری وەك ئامڕازێکی تیرۆریستی:

لەپاڵ ئەو هەمووە نموونە ڕوونەی پرۆسە هەواڵگرییەکاندا، بێگومان شێوازی تری هەواڵگری لەم ساڵانەی دواییدا بەکارهێنران، بە مەبەستی داونانەوە و ئاشکراکردنی کارە ژێربەژێرییەکانی ڕێکخراوە

مەترسیدارەکانی وەک ڕێکخراوی قاعیدە، لەو کارە زۆر بایەخدار و گرنگانەی، کە دەکرێت لە ڕێی ئەم شێوازە هەواڵگرییانەوە جێبەجێ بکرێت، ئەوەیە کە دەکرێت ئەو وڵاتانە ئاگاداربکرێنەوە، کە تیرۆریستان بەرنامەیان هەیە هێرشیان بکەنە سەر و سەرقاڵی پلاندانانن بۆیان، جا ئەم شێوازە هەواڵگرییانەوە پێشوەخت ئەو مەترسییانە ئاشکرادەکەن، هەروەها هەر لەم ڕێگایەوە کەناڵە جۆراوجۆرەکانی کارکردنی تیرۆریستان ئاشکرادەکرێت، هەر لە گواستنەوەی چەک و تەقەمەنی، تا ئاشکراکردنی سەرچاوەکانی پاڵپشتیکردنی داراییان و دۆزینەوەی ئەو ماڵ و شوێنانەی، کە وەک بارەگایەکی هێمن بۆ خۆیان و سەرکردە گەورەکانیان بەکاری دەهێنن، بەڵام بێگومان ئەم کارانە و پرۆسەی لەم جۆرە بەشی خۆی سەختیی هەیە، بە مرۆڤی لاواز هەڵناسووڕێن، هەرکاتیش ئەم جۆرە سیخوڕانە دەستگیرکران زۆربەی کات لەناودەبرێن. بێگومان شێوازەکانی کاری هەواڵگری بە ئێستایشەوە هەر بەردەوامە، شێوازی جیا و نوێتریش هەر بەکاردەهێنرێن، ناکرێت بگوترێت کە لە کتوپڕێکدا کۆنترین پیشەی جیهان بە چاوترووسکانێک کۆتایی هاتووە، ئیتر تەواو ...... نەخێر! بەڵام شێوازەکانی کاری هەواڵگری گۆڕانکاریی بەردەوام

بەخۆیەوە دەبینێت، بەرەوپێشیش دەبرێت، هەروەک ئامێرەکانی تەکنەلۆژیا و پەیوەندییەکان و هاتوچۆ گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە، هەموو ئەمانەیش بە شێوەیەکی زۆر فراوان و لە ئاستێکی پێشکەوتوودا بەردەستە بۆ ئەوانەی، کە لەم پیشەیەدا کاردەکەن، بەداخەوە لە ماوەی بیست ساڵی ڕابردوودا ڕێکخراوە تیرۆریستییەکانی وەک ڕێکخراوی قاعیدە توانیویەتی هەمان ئەو ئامێر و تەنانەت فڕوفێڵانەی، کە دەزگا هەواڵگرییان بەکاری دەهێنن، ئەوانیش بەکاری بهێنن، ئەمەیش بووەتەهۆی ئەوەی کە کاری ئەو لایەنانەی سەرقاڵی قەڵاچۆکردنی تیرۆرن سەختتربکات، دەکرێت لەم بارەیەوە نموونەیەک وەربگرین، لە میرنشینە یەکگرتووە عەرەبییەکان ئەو کاتەی، کە ڕێکخراوی قاعیدە لە سەروبەندی ئەوەدا بوو فڕۆکەیەکی بارهەڵگر بتەقێنێتەوە بەهۆی تەقەمەنییەکەوە، کە لەناو شوێنی مەرەکەبی ئامێری پرێنتدا شاردرابوویەوە، ئەگەر دەزگا هەواڵگرییانی میرنشینە یەکگرتووە عەرەبییەکان (ئیمارات) بەپەلە و بە هاوکاریی وڵاتانی تر بەریان لە کردەوەکە نەگرتایە، ئەوا لەوانەیە تیرۆریستەکان سەرکەوتوو بوونایە لە ئەنجامدانی کردەوەکەیان، ڕێکخراوی قاعیدە ڕێگای زۆر لەمە سەیرتر و فێڵاویتری بەکارهێناوە، بۆ بەدیهێنانی مەرامەکانی و تەنانەت بۆ گواستنەوەی

کەلوپەلی کیمیایی لە ڕێی فڕۆکەوەو، بە شێوازی زۆر چالاکانە و جیاجیا و پێشکەوتوو، هەروەها لە شێوەی دیزایینی تەقەمەنییەکان بە شێوەی جلوبەرگی ژێرەوە کە توانای تەقاندنەوەیانی هەیە لە تەنیا یەک چرکەدا، ڕێکخراوی قاعیدە و سەرجەمی گرووپەکانی تر، کە لە هەناوییەوە هاتوونەتە دەرەوە ئێستا خاوەنی تەکتیکی زۆر فێڵاوی و پێشکەوتووی خۆیانن، کە لە بواری هەواڵگریدا ناوازە و دەگمەنن، دیسپلین و بەرنامەی زۆر چالاکانە و پسپۆڕانەیان لەم بوارەدا هەن، بەڵام ئایا هەموو ئەمانە دەچنە قاڵبی ئەم ناوونیشانەوە (شێوازەکانی کاری سیخوڕی)؟! بێگومان ئەو تەقینەوەیەی کە لە ماراسۆنەکەی شاری بۆستنی ئەمەریکادا ڕوویدا، لە مانگی ئەپریلی 2013دا، ئەوە دەچەسپێنێت کە دەکرێت بە خەیاڵێکی کەم و چەند دۆلارێک بارودۆخێک بخولقێنرێت، کە ترس و تۆقانێکی وا بڵاوبکەنەوە، کە تەواوی جەمسەر و پایەکانی وڵات، ئەگەر وڵاتێکی زۆر بەهێزیش بێت بلەرزێنێت.

لە هێرشی سەر ماراسۆنەکەی شاری بۆستنی ئەمەریکادا چوار کەس مردن، نزیکەی 200 کەسیش برینداربوون و جگە لە زیان و گرفتەکانی تری دەرهاویشتەی ئەم کردەوەیە، بەڵام ئەم کردەوەیە سیستمی ئاسایشی ئەمریکای لە ویلایەتەکانی تر

خسته مەترسی و کاریگەریی قووڵی دروستکرد، زیانەکانی تەنیا بە بواری ماددی و گیانییەوە نەوەستانەوە و لەڕووی دەروونییشەوە شوێنەواریان بەجێهێڵاوە، هەر دوای چەند ڕۆژێکی کەم لەم ڕووداوە ماراسۆنێکی تری هاوشێوە لە شاری لەندەن بەرپاکرا، ئەمەیش بێگومان سەرچاوەیەکی گەورەی ڕاڕایی بوو لە لای دەزگا هەواڵگری و ئاسایشییەکانی بەریتانیا، کە ئایا هێرشەکەی بۆستن فراوانترە لەو بازنەیەی، کە هەیە و لەندەنیش دەگرێتەوە؟ یان تەنها قەتیس ماوە بۆ ئەو جێگا یەکەمینەی خۆی؟! دواجار هەوڵە سیخوڕی و هەواڵگرییەکان چڕترکرانەوە، کە ملیۆنەها جونەیهی ئیستەرلینییان تێچوو، تەنیا بۆئەوەی بەربگرن لە دووبارەبوونەوەی کردەوەیەکی هاوشێوەی ئەو هێرشەی سەر شاری بۆستن لە شاری لەندەنی پایتەختی وڵاتی بەریتانیا، ئێستا لەناوبردنی ڕێکخراوی قاعیدە لەڕووی سەربازییەوە یەکێکە لەو پێشنیارانەی کە هەیە، بەڵام من دەترسم و هۆشدارییش دەدەم لەوەی کە بەردەوامی و نەپساویی ئەوانەی، کە بارگاوین بە هزری ڕێکخراوی قاعیدە وا بکەن ئەگەرچی ئەم ڕێکخراوە بەسەربازییش لەناوببرێت، بەڵام هزر و گەراکەی هەر دەمێنێتەوە و لەناوناچێت، وەک دەبینیین وایە!

ئایا دەوڵەتەکان لە سەردەمەکانی ئایندەدا و لە ساڵانی داهاتوودا چۆن شەڕی دژی تیرۆر دەکەن؟ ئەمە پرسیێکە من ناتوانم وا بەو ئاسانی و سادەییە قسەی لەسەر بکەم و خاڵ بخەمە سەر پیتەکانی، بێگومان فێرکردنیش بژاردەیەکی ترە، بەڵام نموونەیەکی تر بوونی هەیە، کە دەکرێت قسەی لەسەر بکەم، ئەویش ئەو شەڕە خوێناوییەیە کە سوپای بەریتانیا ئەنجامیدا، دژی سوپای کۆماری ئیرلەندا لە ئیرلەندای باکوور، کە ئەو ماوەیە بە سەردەمی ڕاڕایی ناونراوە، دەزگای هەواڵگریی بەریتانی (MI6) توانیی سەرکەوتووبێت، لەوەدا کە (کەناڵی پشتەوەی جەنگ) کە ناوێکی هەواڵگریی تایبەتە لە کاری سیخوڕیدا لەم جەنگەدا بەدیبهێنێت، کە ئەم کەناڵە کەناڵی پەیوەندییە نهێنییەکانە، دواجاریش چەلەحانێ و واتەواتیشی دروستکرد، بەڵام لەکۆتاییدا ئاشتی بەرقەرار بوو، سەرەڕای ئەوەی کە تا ئێستایش حاڵەت و ڕووداوی جۆراوجۆری تیرۆر لەو وڵاتەدا هەن، بەڵام هەر (ڕێککەوتننامەی هەینیی مەزن) هەروەک بەو شێوەیە ناونرابوو، تا ئێستایش کاری پێدەکرێت، جێبەجێ کراوە، بەڵام گفتوگۆکردن لەگەڵ ڕێکخراوی قاعیدەدا بەم شێوازە ئەگەرێکی مەحاڵە، چونکە ئەم ڕێکخراوە سەرکردایەتییەکی گشتی و ناوەندی نییە، لەوانەیە ڕێککەوتننامەی

کاتی و ناوچەیی بکرێت ئەنجامبدرێن، بەڵام گومان لەوەدا نییە، کە ڕێکخراوی قاعیدە کێشەیەکی نێودەوڵەتییە، مەگەر بە هەوڵی نێودەوڵەتی! ئەگەر نا چارەسەریشی نییە!

گۆڕانی ڕۆڵی کەسەکان:

لە ساڵی 2007دا، دەزگای هەواڵگریی بەریتانی (MI6) گوتی: ئەوان چاودێریی وردی زیاتر لە 2000 چالاکوانی ڕێکخراوی قاعیدە دەکەن، کە هاوکاری و دارایی وەردەگرن لە تۆڕێک خەڵکی وا، کە زیاترن لە 20 هەزار کەس و هاوسۆزن لە گەڵ ئەو ڕێکخراوە و هزرە توندئاژۆکەیدا، سەرەڕای ئەوەی کە هەندێک لە ئەندامانی ڕێکخراوی قاعیدە هاوڕێ و هاوخەباتەکانیان دەناسن، بەڵام هەر زۆرینەیان وەک شانەی سەربەخۆ کاردەکەن و کەمتر یەکتری دەناسن، ئەوەی شایانی باسە لەم بابەتەدا ئەوەیە، کە لە ماوەی شەڕی سارددا نزیکەی 85%ی، کارەکانی دەزگای ئاسایش(MI5) تایبەت بووە بە بواری قەڵاچۆکردنی کاروباری سیخوڕی، کارە هەواڵگرییەکانی دژبەرەکانیان، بەڵام لەمڕۆدا 85%ـی، دارایی دەزگای هەواڵگریی بەریتانی لە کاروباری قەڵاچۆکردنی تیرۆردا خەرجدەکرێت، بیروباوەڕم وایە کە ئەم ئاڕاستەیە تا ماوەیەکی

زۆرتریش هەر بەردەوام دەبێت، بەرەوپێشچوونی تری لەم جۆرەیش لە جێگاکانی تری جیهاندا بەدیدەکرێت، کە تیایاندا دەوڵەت هەیە کە تا ئێستا سەرکەوتوو بووە لەوەیدا، کە توانیویەتی مەترسی کردەوەی تیرۆریستی لە وڵاتەکەی دووربخاتەوە، یاخود زۆر کەمی بکاتەوە.

بێگومان تێگەیشتن لە ئامانجی هەرگرووپێکی تیرۆریستی وا دەکات، کە کەسانی شارەزا و پسپۆڕ بە ئاسانتر بتوانن کردەوەی پێچەوانەی گونجاو لە بەرامبەریدا بگرنەبەر، هەندێک جاریش ئەم تێگەیشتنە هاوکارە بۆ ئاشکراکردنی خاڵەکانی لاوازیی گرووپە تیرۆریستییەکان، دواجار بەم هۆیەوە گونجاویشە کە کۆنترۆڵی ئەو خاڵانە بکرێت، بەڵام وا دەردەکەوێت کە ڕێکخراوی قاعیدە هیچ ئەجێندایەکی سیاسی لەخۆ ناگرێت، هەرچەندە ئەو سەرکردانەی کە زۆر قسە و لێدوانیان هەیە لەم بارەیەوە ئەوەیان دەربڕیوە، کە سیاسەتێکی گرتووەتەبەر کە هەڵقوڵاوی ڕاڤەکردنی ئەوانە بۆ ئاینی پیرۆزی ئیسلام! و چاودێران و پسپۆڕان زۆر بەباشی ڕەوتی بەرەوپێشچوونی ڕێکخراوی قاعیدە لە ماوەی بیست ساڵی ڕابردوودا لە کێو و دۆڵ و ناوچە شاخاوییەکانی ئەفغانستاندا دەزانن، ئەو سەردەمەی کە چەندین گرووپی هاوسۆزی جۆراوجۆر لەگەڵ ئەم ڕێکخراوە چوونە

ئەوێ و لە ڕیزی گرووپە (موجاهیدینەکان) خۆیان بینییەوە، کە شەڕیان دەکرد دژی یەکێتیی سۆڤیەت لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا، ئەمە مێژوویەکی دوورودرێــژە و پسپۆڕانی ئـەم بـوارە بەباشی ئاگادارن لێی، بەڵام لە گەڵ ئەمەیشدا ئێستا ئەو کەسە پسپۆڕانە کەمن، کە بتوانن بەوردی شیکاری ئـەوە بکەن، کە دەرهاویشتەی دوای ئـەم بیست ساڵە و بەرەوپێشچوونەکانی چییە و چۆنە؟! و من ڕام وایە کە هزری ڕێکخراوی قاعیدە تا ماوەیەکی زۆری سەدەی بیست و یەکەمیش هەر دەمێنێتەوە و لەژێر چەندەها ناوی دیکەی جۆراوجۆردا تەنانەت گەشەیش دەکات.

هێزە تایبەتەکان و پرۆسە تایبەتەکان:

ئـەمـڕۆ جیـهـانـی کــاری هــەواڵـگـری بـووەتـە هـاوبـەش و هـاوکـارێـکـی زیـاتـر لـە جـارانـی هێزە تایبەتە سـەربـازییەکان، ئـەو یـەکـەی پۆلیسانەی کە ئاسایشی وڵات دەپـارێـزن، یەکەکانی تریش کە هەریەکە و ئەرکێکی تایبەتیان لەسەر شانە، ئـەم بەرەوپێشچوونەیش شتێکی نـوێ نییە، بۆ نموونە دەزگای هەواڵگریی ناوەندی چەندین ساڵە بەشێک بـەڕێـوەدەبـات، کـە نـاوی نـاوەتـە ژووری پرۆسە تایبەتەکان (SAD)، بـەڵام هەماهەنگیی

نێوان ئەو لایەنانەی کە بایەخدەرن بەم بوارە لەم پرۆسەیەدا لەمرۆدا زیاتر بڵاوبوونەتەوە، ئەمرۆیش شتێکی نامۆ نییە، کە چەندین سیخوڕی تایبەتیی دەزگا هەواڵگرییەکان ببینین، کە هاوشان لەگەڵ یەکە سەربازییەکاندان، کە ئەرکی تایبەتیان پێ سپێردراوە و جێبەجێی دەکەن، بەڵام ئەم ئەرکە هەروا ئاسان نییە و مەترسیدارە، پێش ئەوەی کە بەریتانییەکان دەست بخەنە ناو ئەو کێشمەکێش و گرفتەی کە پەیوەندیدارە بە کاروباری لیبیاوە، گرووپێکی سیخوڕی تایبەتی هێزی تایبەتی بەریتانیا لەگەڵ چەندین سیخوڕی دەزگای هەواڵگریی بەریتانی (MI6) لە دەشتێکی نزیک شاری بەنغازیدا دابەزین، بە هیوای دروستکردنی پەیوەندی لەگەڵ ئەو چەکدارانەی کە لەو شارەدان و سەرقاڵی جەنگن، ئەمە پێش دەسپێکردنی ئۆپەراسیۆنی (Ellamy Operation)، چەکدرانی ئۆپۆزسیۆن لەو ناوچەیەدا ئەم سیخوڕانەی بەریتانیایان دەستگیرکردن، هەرچییان پێبوو دەستی بەسەردا گیرا، ئەم ڕووداوەیش بۆ لەندەن زۆر شەرمهێنەر بوو، بەڵام لە هەمووی گرنگتریش ئەوەیە، کە ئەم دەستە بەریتانییە لەم پرۆسەیەدا چەندین ڕەمز و جفرەی زۆر گرنگی تایبەت بە دەزگای هەواڵگریی بەریتانیایان لەدەستدا.

لەگەڵ بەرەوپێشچوونی جیهانی سیخوڕایەتی و هەواڵگری لە ساڵانی ئایندەدا، وا دەبینم کە سنورەکان ئاڵۆزن دەبن و دەچنەوە بە ناو یەکتریدا و ناڕوونن لەنێوان کاری دەزگا سیڤیلییەکانی وەک دەزگای هەواڵگریی بەریتانی (MI6) و دەزگای هەواڵگریی سەربازی و هێزە تایبەتەکاندا، و هەروایش دەرچوو و گۆڤاری (EYE SPY) بەم دواییانە هەواڵێکی وای دەسکەوت، کە زانیارییەکانی ناوی ئەوە دەگەیەنن کە پەنتاگۆن پڕۆژەی هەبووە، کە دەکرێت دەستبکەن بە دروستکردنی یەکەم هێزی شەڕکەر کە لەڕووی سەربازییەوە ئاستێکی گونجاویان هەبێت و پێکهاتبێت لە سەربازی پسپۆڕ، کە کۆکەرەوەی زانیاریی هەواڵگری بن، ئەو دامەزراوەیەی کە لەپشت ئەم پڕۆژەوەیە دەزگای هەواڵگریی بەرگرییە(DIA)، ئەم پڕۆژەیە تا ئێستایش هەر سەرقاڵن پێوەی و توێژینەوەی لەسەردەکەن، دواجار ئەم هێزە بە هەزاران کەسی پێویست دەبێت و پێوەی دەلکێن، توانای ئەوەی دەبێت کە بەپەلە بڵاوببێتەوە بە مەبەستی دستوەردان لەو پرسانەی، کە پێویستیان بە پڕۆسەی سەربازی و کۆکردنەوەی زانیاریی هەواڵگری هەیە، هەروەها ئەم هێزە دەبێتە جێگای چاولێکەریی وڵاتانی تریش و لە ئاییندەدا لەوانەیە هەنگاوهەڵبگرن بۆئەوەی ئەوانیش هێزێکی تۆکمەی لەم جۆرە دروستبکەن.

ماوەیەکە دەزگـای سیخوڕایەتی و هەواڵگریی بەریتانی، یان ڕاستتر بڵێین دەزگـای هەواڵگریی دەرەوەی بەریتانی (MI6) هەڵدەستن بە تۆکمەکردنی ئەندامان و سەرچاوەکانی توانای دووهێزی خاوەن توانا، کە ئەوانیش هێزی تایبەتی ئاسمانی(SAS) و هێزی تایبەتی دەریایین(SBS)، ئەو سەربازانەی کە لەم دوو هێزە تایبەتە هەڵدەبژێردرێن وەک کوڕی نموونە لە یەکەیەکی بچکۆلەی تایبەتدا دادەنرێن، ئـەوەنـدە بڵێین بەسە کە ئەمانە لە بوارێکی زۆر ترسناکدا کـاردەکـەن، کە ئەویش بـواری کـردەوە ڕەشەکانە (Black Ops)، لەم بارەیشەوە بابەتی بـڵاوکـراوەی زۆر بـەردەسـت نین، کە بـاس بکەن دەربــارەی ئـەو ئەرکانەی کە ئـەم هێزە تایبەتانە جێبەجێیان دەکـەن، بەڵام کۆکردنەوەی زانیارییە هەواڵگرییەکان لە ڕێگەی هێزە سەربازییەکانەوە ئاماژەیەکە، کە گوزارشتدەکات، لەسەر ئەوەی کە سروشتی کارەکەیان مەترسیدارە، بەڵام سەبارەت بە زۆرینەی زۆری ئەو کارمەندانەی کە لە بواری هەواڵگریدا کاردەکەن، کارەکەیان نۆرماڵ و ئاساییە و ئـەوان لـەسـەر میتۆدێک کـاردەکـەن، کـە وەک کارێکی بازرگانی وایە، بەڵام ئەم کارە بە تێڕوانینی هەندێک کەس هەر سروشتی وایە و مەترسیدارە و بیانووهەڵناگرێت، کە گوایا بێخەمە و گرفتی تیادا

نییە! بۆیە ئامۆژگاریی زۆر ئاڕاستەی کارمەندانی ئەم بوارە دەکرێت، کە دەبێت زۆر زۆر نهێنیی پیشەکەی خۆیان بشارنەوە، یان لانیکەم ئەگەر زانرا بە کارەکەیان با لە سنووری خێزانەکەی و هاوسەرەکەی تێپەڕنەکات، ئەم کارەیش شتێکی لۆژیکییە، دەزگای هەواڵگریی دەرەوەی بەریتانی (MI6) هۆشداریدایە کاندیدە نوێیەکان لەوەی، کە پەیوەندی پێوەبکەن لە ڕێگەی کەسی سێیەمەوە، چونکە ئەگەر پەیوەندیکردنەکە ڕاستەوڕاست نەبێت لەوانەیە گرفت دروستبکات و لەمپەر بهێنێتە ڕێگای کارکردنەکەی!

شتێکی زۆر دەگمەنە کە هەواڵی کوژرانی سیخوڕێک و یان بەرپرسێک و یان کارکەندێکی هەواڵگری بخوێنینەوە، لە کاتێکدا کە پڕۆسەی لەم جۆرە بە بەردەوامی ڕوودەدات، بە درێژایی مێژوویش سیخوڕ و کارمەندەکانی دەزگا هەواڵگرییەکان کوژراون، یان دوای دەستگیرکرانیان ڕاستەوخۆ لەسێدارەدراون، بەڵام دەستەواژەی (سیخوڕ) وشەیەکی هەڵگری سۆزدارییە، واتە ئەم کەسە هاوسۆزە لەگەڵ ڕەوتێکی دیاریکراودا، ئەوەی جێگەی داخە ئەوەیە، کە دەزگا میدیاییەکان و بەتایبەت ڕۆژئاواییەکان بۆ هەرکەسێک کە کاربکات لە بەرژەوەندیی لایەنێکی هەواڵگریدا بە

وشـەی (سیخوڕ) ئامـاژەی بۆ دەکـەن، بەڕاستی ئەمەیش کارێکی نالۆژیکییە، لەم بـوارەدا نزیکەی 75%ی، کارمەندانی دامەزراوەکانی وەک (C.I.A) و (MI6) بەشداریدەکەن، لە کاروبارە گشتییەکاندا، هەروەها لەم نێوەندەدا کەسانی تریش هەن کە لە بواری شیکاریی هەواڵگری و هاوکاری و پشتیوانیدا کاردەکەن، تەنیا چەند کەسێکی کەم هەن، کە بەکردار لە بواری کۆکردنەوەی زانیاریدا کاردەکەن.

جادووی ڕەش:

لە بواری هەواڵگریدا بابەتێک هەیە، کە بە (هونەری ڕەش و یان جادووی ڕەش) ناونراوە، کە زۆرجار ئەو بابەتانەی جیهانی هەواڵگری دەگرێتەوە، کە زۆر ئاڵۆز و تاریک و شـاراوە و نەزانراون، لەوانەیش بابەتی تاوانەکان و تیرۆرکردن، هەروەها شتێکی زۆر دەگمەنیشە، کـە هـەواڵی مردنـی سیخوڕێک و یـان بەرپرسێک و یـان کارمەندێکی هەواڵگری بخوێنینەوە، کـە لـە کاتی کـارەکـەیدا مردبێت، لە کاتێکدا ڕوودانـی شتی لەم جۆرەیش زۆر دەگمەن نییە، لە کاتی گرفتەکاندا کارمەندەکانی هەواڵگری لە ناوچە مەترسیدار و گرفت لەسـەرەکاندا بڵاو دەکـرێـنـەوە، بە مەبەستی کـۆکـردنـەوەی زانیاریی بـەسـوود، بـەم دوایـیانەیش ئـەوە بـووەتـە شتێکی

ئاسایی، کە کارمەندی سیڤیل بوونیان هەبێت لەگەڵ هێزە سەربازییەکاندا و لەگەڵیاندا کاربکەن، و بەسەر دیواری یادگاریی دەزگای هەواڵگریی ناوەندی 103 ئەستێرە هەن، کە ئەمە گوزارشتە لەسەر وێناکردنی یادی ئەوانەی، کە لە ڕێگای خزمەتکردنی نیشتیماندا گیانیان بەختکردووە، بەڵام ئەم ژمارەیە لە زۆر ڕووداوی ئاشکرا و بۆ کارمەندی زۆر ناسراو و لێهاتوو وەرگیراوە، چونکە سەدان کارمەندی سەر بە دەزگای هەواڵگریی ناوەندی هەن، کە لە کاتی جێبەجێکردنی ئەرکەکانیاندا مردوون، لەوانە زیاتر لە 30 کەس لە کۆمپانیای هێڵی ئاسمانیی ئەمەریکا (Air America) کە ئێستا ئەم دامەزراوەیە بەم ناوەوە نەماوە، کە پێشتر سەر بە دەزگای هەواڵگریی ناوەندی بوو، وە لە مانگی نۆڤەمبەری ساڵی 2011دا، وەزیری دەرەوەی بەریتانیا (ولیەم هیگ) بەڕاشکاوی ئەوەی درکاند، کە چەندین کارمەندی هەواڵگریی بەریتانیا لە کاتی جێبەجێکردنی ئەرکەکانیاندا مردوون!

بەکرێگیراو یان کارمەند؟

سروشتی کەسی کارمەند وایە، کە بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ لە دەزگا هەواڵگرییەکان و یان لە دامەزراوە حوکومییەکان دادەمەزرێنرێت، بەڵام

بەکرێگیراو بەزۆری بە مەبەستی بە سیخوڕکردنی و بەکارهێنانی بۆ کۆکردنەوە و گواستنەوەی زانیاری دەخرێتە بواری کارکردنەوە، بەکرێگیراو دەگونجێت کە مووچەیەک یان مزە و بەخششێک لە پای کارەکەی بیدرێتێ، بەڵام ناخرێتە ناو لیستی مووچەی دەزگا هەواڵگرییەکانەوە، هەروەها چەندین جۆری تر بەکرێگیراو هەن، هەر لەوانەوەی کە بەکرێگیراون بۆئەوی کە گرفت و ژاوەژاو دروستبکەن، تا ئەو بەکرێگیراوانەی کە خەریکی کارێکی زۆر سادەن، وەک گواستنەوەی نامەیەک، لەو حاڵەتە سیخوڕیانەیدا کە زۆر ئاڵۆزن دەکرێت کە کارمەندی هەواڵگری وەک بەکرێگیراو و سیخوڕێک مامەڵە بکات، ئەگەر هاتوو لەلایەن دەزگایەکی هەواڵگریی بێگانەوە سازمان درابوو، کە لە بەرژەوەندیی ئەوان کاربکات، بەڵام لێرەدا دەبێت ئەوە بزانین، کە ژمارەی ئەو بەکرێگیراوانەی کە دەکوژرێن، زۆر زۆرترن لە ژمارەی ئەو کارمەندانەی هەواڵگری کە لەناودەبرێن، لە گۆڕەپانی کاری هەواڵگری وەک وڵاتی ئەڤغانستاندا زۆر لەوانە کوژران، کە تۆمەتی ئەوەیان لەسەر بوو، کە بەکرێگیراون و کار بۆ بەرژەوەندیی دەزگا هەواڵگرییەکانی ڕۆژئاوا دەکەن، ڕێکخراوی قاعیدە و بزووتنەوەی تاڵیبان جێبەجێکاری سەرەکی بوون لە کوشتنی ئەو جۆرە تۆمەتبارانەدا.

ژمارەی وردی ئەو کارمەندە هەواڵگرییانەی، کە لە کاتی ڕاپەڕاندنی کارەکانیاندا کوژراون کارێکی سەختە و بەو ئاسانی و وردەکارییە ئەو داتا و سەرژمێرییانە دەست ناخرێن، بەڵام سەبارەت بەوانەی کە بەشدارن لە کۆکردنەوەی زانیاریی هەواڵگری بە شێوەیەکی پێشکەوتووانە، بەڕاستی کاری ئەمانە وەک پیشەیەکی سەخت و ترسناک و ئاڵۆز دادەنرێت، لەبەرئەوەی کە هەواڵگری مرۆیی (HUMINT) تا ئێستایش کارێکە خواستی لەسەرە، بێگومان کە سەدەی نوێ لەو کەسانە خۆش نابێت، کە کاری هەواڵگری دەکەن لە بەرژەوەندیی دەوڵەتێکی بێگانە و ئەوانەی تۆمەتباردەکرێن بەم ناپاکییە یان دەستگیردەکرێن، ڕەحمیان پێناکرێت و لێبوردن نایانگرێتەوە، پێویست ناکات ئەوەیش دەرببڕین، کە لەڕاستیدا زۆربەی ئەم بابەتە بەستراوەتەوە بە بارودۆخی کردەیی ئەم پرسەوە، هەروەها بەو جێگەیەوە کە ڕووداوەکە تیایدا ڕوویداوە، پەڕتووکە مێژووییەکان پڕن بە چیرۆکی ئەو تاوانە نامۆ و سەیرانەی، کە تا ئێستایش هەن و چارەسەری کۆتاییان بۆ نەکراوە، زۆرجاریش کارمەندانی هەواڵگری گرتووەتەوە و تووشی بوون، لیستی تاوانەکان دەرخەری ئەو ڕاستییەیە کە ئەم پرسە تا ئێستایش لە بواری پیشەی هەواڵگریی

هاوچەرخدا ڕوودەدات، بەدواداچوون بۆ ئەم ڕووداوانە و لێکۆڵینەوە لێیان کارێکی سەختە، چونکە حاڵەتی زۆر و هەمەجۆری ئەم تاوانانە لەژێر مانشێتی ئەو بابەتانەدا ڕوودەدات، کە بە یاسای نهێنییە فەرمییەکانی دەوڵەتان دانراوە و ناسراوە، هەواڵگریش دەگرێتەوە، بەڵام لێرەدا پێمباشە کە بەکورتی چوار ڕووداو باسبکەم، کە تەنیا لە یەک شاردا ڕوویانداوە کە ئەویش شاری لەندەنە، لە ڕووداوەکانیشدا لەوە دڵنیا دەبینەوە، کە بە بێگومان دەستی دەزگا هەواڵگرییەکانی تیادایە و تێوەگلاون تیایاندا.

لە ساڵی 1969دا، و لە لووتکەی شەڕی ساردا سەرکردەی ئۆپۆزسیۆنی بولگاریا (جۆرجی مارکۆف) جیابوویەوە و لە بولگاریاوە هەڵهات بۆ شاری لەندەن، هەلی بۆ ڕەخسا کە وەک ڕۆژنامەنووس و بێژەر کاربکات لە ڕادیۆی بەریتانیا(B.B.C)، زۆربەی ئەو ڕاپۆرتانەی، کە ئەو دەیخوێندنەوە دژی ئەو ئۆپۆزسیۆن بوون و شیوعی نەویستیە بوو، کە خۆی بانگەشەی بۆ دەکرد! و لە 7ی، سێبتەمبەری 1978دا، (جۆرجی مارکۆف) لە وێستگەیەکدا چاوەڕێی ئەوەی دەکرد، کە سواری ئۆتۆمبێلێک ببێت لە ناوچەی پردی (واترلو)، تا بیگەیەنێتە بارەگای ڕادیۆ لە کۆشکی

(بوش هـاوس)، له کتوپڕێکدا هەستی بە ئازارێکی توند کرد لە ڕانیدا، هەر لەو کاتەیشدا کابرایەکی نامۆ بە نزیکیدا تێپەڕی! و بە دەسکی چەترەکەی پیایدا کێشا! هەر لەوێ هەستی بە بەرزبوونەوەی پلەی گەرمای لاشەی کرد و دوای سێ ڕۆژ مرد! کاتێک کە پزیشکان هەستان بە شیکارکردنی لاشەی پارچەیەکی بچوکیان لە ڕانیدا دۆزییەوە، کە پڕبوو لە مـاددەی ژەهـراوی (ڕایسین)، و کـابـرای بکوژ بەکرێگیراوێکی سیخوڕی بولگاری بوو، کە لەلایەن دەزگای هەواڵگریی سۆڤیەتییەوە(K.G.B) کرِدرابوو، کۆدی ناوی بکوژەکە (بیکادیلی بەکرێگیراو) بوو!

لە ساڵی 2013دا، لێکۆڵینەوە ئەنجامدرا سەبارەت بە مردنی ئەفسەرێکی پێشووی دەزگای هەواڵگریی سـۆڤـیـەتـی(K.G.B) و ڕووســـی(FSB)، کـە نـاوی (ئەلیکساندەر لیتفیننکۆ) بوو، لە لەندەن، (لیتفیننکۆ) ئۆپۆزسیۆنێکی زۆر دیـاری (کـرمـلـن) بـوو، بە مەبەستی خۆپاراستن لەگەڵ هاوسەرەکەی (مارینا) لە دەوروبەری ساڵی 2000 ڕۆشتبوویە بەریتانیا و لەوێ دەژیا، لە ساڵی 2006دا، هاوڕێیەکی پێشووی لە دەزگای هەواڵگریی سۆڤیەتی(K.G.B) لە لەندەن، چاوی پێی کەوتبوو، لە هۆتێلی (میلینیۆم) پێکەوە چاییان خـواردبـوویـەوە، بۆ بەدبەختی ماددەیەکی ژەهراویی کوشندەی (بۆلۆنیۆم210)یان، کردبوویە

ناو شەرابەکەیەوە، کە ماددەی لەمە زیاتر بۆ بابەتی سەربازی بەکاردەهێنرێت، دواجار (لیتفیننکۆ) دوای مانگێک مرد، لە مانگی یەنایری 2013دا، ئەو ڕاستییە ئاشکرا بوو، کە لە بنەڕەتدا (لیتفیننکۆ) بەکرێگیراوی دەزگای هەواڵگریی دەرەوەی بەریتانی (MI6) بووە و لە بەرژەوەندیی ئەواندا کاری کردووە.

و هەروەها هەر لەم بوارەدا حاڵەتێکی تری مردنی سەیر هەیە، کە لە لەندەن ڕوویداوە، لە مانگی ئۆگستی 2010دا، کە دووچاری کارمەندێکی دەزگای هەواڵگریی دەرەوەی بەریتانی (MI6) بوو، بە ناوی (جاریس ویلیامز)، کە وەک کارمەندی کۆمپیوتەر و بواری جفرە کاریدەکرد، لەلایەن سەرکردایەتیی پەیوەندییە حوکومییەکان(GCHQ) ڕاسپێردرابوو، کە لە بەرژەوەندیی دەزگای هەواڵگریی دەرەوەی بەریتانی (MI6)دا، کاربکات. ئەو لە خانوویەکی هێمندا دەژیا کە موڵکی ئەو دەزگایە بوو، لە ناوچەیەکی باڵادا بوو بە ناوی (بیملیکۆ)، و دوای لەکارکەوتنی تەواوی ئامێرە پەیوەندییەکانی داوا لە پۆلیس کرا، کە سەردانی خانووەکەی بکەن، کەچی پۆلیسەکان کە هاتن لاشەی (ویلیامز)یان، بەمردوویی دیتەوە، دەبینن وا خراوەتە ناو جانتایەکی وەرزشی و کیلۆن دراوە و لە حەمامەکەدا فڕێدراوە، لە ساڵی 2012دا، پزیشک ڕاپۆرتی خۆیی بڵاوکردەوە، کە ئەو تاوانی

بەرامبەر ئەنجامدراوە و کـوژراوە، شتێکی نزیک لە دڵنیاییە کە لایەنی سێیەم بەشداریکردووە، لە کوشتنی ئەودا، بەپێی زانیارییەکانی گۆڤاری EYE SPY ئەوە هاتووە، کە (ویلیامز) بەشداریکردووە لە پرۆسەیەکی هاککردنی بواری سایبیریدا، هەر بەو هۆیەشەوە ڕووبەڕووی مەرگ بووەتەوە!

سەیرترینی ڕووداوەکانی کوشتن لەم ساڵانەی دواییـدا ڕووداوی کـوژرانـی ملیاردێری میسری (ئەشرەف مەڕوان) بوو، کە ئەم کابرایە لە شوقەیەکی مۆدێرندا لە ناوچەی (مایفیر)ی، لەندەن دەژیا، بەپێی ئەو هەواڵەی کە زیاتر پشتڕاست کراوەتەوە ئەم کابرایە بەهۆی دەستنووسی پەڕتووکێکی خۆیەوە کـوژرا، کە هێشتا بە چاپی نەگەیاندبوو، جۆرەها باسی نهێنی تێدا وروژاندبوو، کە لەلایەن ئەوانەی کە پەیوەندیداربوون پێیەوە پێیان هەزم نەکرا و دواجار بووە سەرەخۆری خۆی، وە لەم پەڕتووکەدا درێژایی ژیانی خۆی و بازرگانییەکەیی باس کردبوو، خەریک بوو دەگەیشتە کۆتایی پەڕتووکەکە، لەڕاستیدا ئەم کابرایە ئەفسەرێکی پلەباڵای پێشووی دەزگای هەواڵگریی میسری بوو، و دەگوترا کە هاوکاریی دەزگـــای مـۆسـادی کـــردووە لـە مـــاوەی شـەڕی ئۆکتۆبەردا لە ساڵی 1973 و جۆرەها زانیاریی هـەواڵـگری هەستیاری پێداون، بـەڵام دەسـەڵاتی

میسر ئەم تۆمەتانەی ڕەتکردەوە، لە 27ی، یۆنیۆی 2008دا، دراوسێکەی لاشەکەی ئەوی ئاشکراکرد، لە ڕۆژی نیوەڕۆدا و لە شوقەکەی خۆیدا، لە کۆشکی (کارلتۆن هاوس تیراس) و بەپێی ئەوەی دەرکەوتووە مەڕوان لە بەرزاییەوە کەوتووەتە خوارەوە و تووشی جۆرێک لە شەلەل بووە، توانای نەبووە بگاتە ئەو جێگا بەرزەی کە لە خەیاڵیدا بووە دەستی بگاتە لای، ناچار ویستوویەتی ئەو قاپی گوڵدانەی کە لەوێدا هەبووە بیخاتە ژێر پێی، لە ڕووداوێکی تەمومژاویی لەم جۆرەدا کەوتووە و بە هۆیەوە گیانی لەدەستداوە، جا ئەگەر پزیشکەکانی شیکاری خۆڵیان بە پێڵاوەکەیەوە بدۆزیایەتەوە، ئەوا ئەمە دەبووە بەڵگە لەسەر ئەوەی کە خۆی کوشتووەتەوە، بەڵام سەیروسەمەرەیی ئەم بابەتە لەوەدایە، کە پێڵاوەکانی ناوبراو لە ژوورێکی بنکەی پۆلیسدا شاردرابوونەوە، دواتر ئیتر نەبینرانەوە! هەروەها ئەو پەڕتووکە دەستنووسەی کە لێوان لێو بوو لە نهێنی دەربارەی ژیانی خۆی و کارکردنی ئەو وەک سیخوڕێکی بەتوانا و نموونەیی ئەویش ونبوو، کەس نەیزانی چی بەسەرهات! تا ئێستایش چارەنووسی ئەم دوو شتە زۆر گرنگ و پەیوەندیدارە بە ژیان و مەرگی ئەوەوە (پێڵاوەکە و پەڕتووکەکە) هەروا بەئاڵۆزی لە بەرچاو ونبوون و نەدۆزرانەوە، چەند

شایەتحاڵێکیش کە بەو دەوروبەرەدا بوون تێبینییەکی زیاتر دەخەنە سەر ئەم پرسە و ئەوەیان درکاندووە، کە دووکەسیان دیوە کە شێوەیان لە شێوەی خەڵکی دەوروبەری دەریای سپیی ناوەڕاست بووە، لە لای سەرووی شوقەکەوە بوون و دوای ماوەیەکی کەم ئیتر نەبینراونەتەوە! سەرۆکی لەکارکەوتووی میسر حوسنی موبارەک و هەروەها سەرۆکی دەزگای هەواڵگری عومەر سلێمان لە ئاپۆرای پێشوازی و ناشتنی مەڕواندا بەشدارییان کرد، کە ئەمە بەڵگەی گرنگیی مەڕوان دەردەخات.

لە وردبوونەوەیەکی قووڵ و پسپۆڕانەدا لە هەر ڕووداوێکی لەم جۆرە دەکرێت کەسی شیکارکار هۆکارێک لە پشتی هەر جۆرە مەرگێکی لەم جۆرەوە بدۆزێتەوە، بەڵام دۆزینەوەی هۆکاری مەرگ نابێتە پاساو بۆ دروستیی ئەنجامدانی ئەو تاوانە، بەڵام پێناسی ئەوانە ئاشکرادەکات، کە هەم ئەنجامدەر بوون و هەم بڕیاردەری سەرەکی بوون لە ئەنجامدانی ئەو تاوانە، هەروەها هۆکاری ناودڵی ئەوان بۆ جێبەجێکردنی ئەو کردەوەیە ئاشکرادەکات، بێگومان ئەو ڕووداوانەی کە ئاوقەی کارمەندەکانی هەواڵگری دەبێت، دەکرێت لە هەرجێیەکی ئەم سەرزەوییەدا ڕووبدەن، بەڵام ئایا ئەم ڕووداوانە پەیوەستن بە کردەوەکانی هەواڵگرییەوە لەمڕۆدا،

هەروەها گرفت و کێشە بوون لە دوێنێدا؟ لەوانەیە لەسەر دەزگاکانی هەواڵگری لە وڵاتی ئیمارات ئەوە زۆر پێویست بێت کە دەبێت ژیرانە و وردەکارانە کاربکەن، بۆ ئاشکراکردن و زانینی تەنیا مەتەڵێک لە ڕیزبەندی ئەو تیرۆرکردنانەی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، کە بە درێژایی مێژوو لە هەموویان ئاڵۆزترە، لە 19ـی، یەنایری 2010 یەکێک لە ئەندامانی بزووتنەوەی حەماسی فەلەستینی بە ناوی (مەحموود مەبحووح) بەکوژراوی لە ژوورەکەی خۆیدا لە هۆتێلی (ئەلبوستان ڕۆتانا) لە دوبەی دۆزرایەوە، کە وا دەردەکەوت خنکێنراوە، بۆیە وایلێکراوە تا مردنەکەی پیشانبدەن، کە دڵی وەستاوە، بەڵام هەر زۆر بەزوویی ئەوە ئاشکرا بوو، کە (مەبحووح) بە مردنێکی ئاسایی نەمردووە و پۆلیس ئەمەی ئاشکراکرد، بەڵکو دەزگایەکی هەواڵگری ئەمەی ئەنجامداوە کە لە کردنی ئەم جۆرە کردەوە تیرۆریستیانەدا زۆر شارەزا و پسپۆڕە، ناسراویشە، کە جۆرەها شێوازی سیخوڕی و دۆکیۆمێنت و پاسپۆرتی ساختە و ئامڕازی زۆر پێشکەوتوویان لە کردەوەکەدا بەکارهێناوە، درێژایی کردەوەکە و ئاستی ڕێکخستنەکەی ئەوە دەگەیەنێت، کە ئەم کردەوەیە هێندە لە ئاستێکی باڵای هەواڵگریدا ڕوویداوە، کە بۆی هەیە ئەوانە بتوانن هێڵی

سووری هەواڵگریی هەر دەوڵەتێک تێپەڕپێبکەن هەرچەندە پێشکەوتوویش بێت! نزیکەی 30 کەسی سیخوڕ و کارمەند لەم کردەوەیەدا بەشدارییان کردووە، هەندێکیان بە ناوی گەشتیارەوە سەردانی ئیماراتیان کردووە، هەندێکی تریشیان بە ناوی کاری بازرگانییەوە .....

ئەو دەنگۆ زۆرەی کە وروژێنرا بەهۆی بەکارهێنانی پاسپۆرتی ساختە و پێناسی بێگانەوە، بە بێگومان زیانی زۆری گەیاند بە پەیوەندییە دیبلۆماسییەکانی ئەو وڵاتانەی، کە پەیوەندیدار بوون بەم دۆسییەیەوە، هەر لەم سەروبەندەدا وڵاتی ئێرلەندا داوا لە دیبلۆماتکارێکی ئیسرائیلی کرا، کە ئەو وڵاتە جێبهێڵێت، لە ئوسترالیایش وەزیری دەرەوە (ستیڤن سمیس) باڵیۆزی ئیسرائیلی بانگهێشت کرد، پێی گوت: کە ئەگەر ئەو تۆمەتە ڕاست دەربچێت، کە ئیسرائیل پاسپۆرتی ساختەی ئوسترالی بەکارهێناوە بۆ ئەنجامدانی تاوانەکە، ئەوا ئوستڕالیا ئەم کردەوەیە وا تەماشا ناکات، کە دەوڵەتێکی هاوڕێ ئەنجامی دابێت، بێگومان بەکارهێنانی پاسپۆرتی ساختە و پێناسی شوێنانی تر و لایەنی بێگانە جۆرێکە لە شێوازەکانی کاری هەواڵگری، ئیسرائیلیش تەنیا وڵاتێک نییە کە ئەم هونەرەی دۆزیبێتەوە و بەکاری

هێنابێت، بەڵام دەزگای هەواڵگریی سەرەکی لە وڵاتی ئیسرائیل واتە مۆساد گرنگترین تاقیگەی هەیە، کە زۆر داهێنەرانەیە لە بواری بەرهەمهێنانی بەڵگەنامەی ساختە!

هەروەک تۆمەتی تریش ئاڕاستەی ئیسرائیل کران، بەوەی کە ژمارەیەک زانای ئێرانی تیرۆرکردووە، کە پەیوەندییان بە بەرنامەی ئەتۆمیی ئێرانەوە هەبووە، (تەل ئەبیب)یش، نە ئەم کردەوانە دان پیادا دەنێت و نە ڕەتیشیان دەکاتەوە، بەڵام ئەوەندە هەیە کە کوشتن لە بواری هەواڵگریدا کاری تەنیا وڵاتێک نییە، ئەو لیستی تاوانانەی کە لەم پەڕاوەدا باسیان هات زیاتر ڕەهەندی سیاسییان هەیە، بە هۆکارە سیاسییەکەیە کە دەکوژرێن، سەرجەمیشیان یەک مەبەست و ئامانجی دیاریکراویان هەیە، یان بۆیە ئەنجامدراون کە دژەکردارێکی دیاریکراو بەدیبهێنن، بێگومان هەندێک لەو تاوانانە بە بێگومان دەچنە پۆلێنی شەڕی دەروونییەوە و سەر بەون، بۆ وێنە چەندەها زانای ئێرانی کە پەیوەندییان بە بەرنامەی ئەتۆمیی ئێرانەوە هەیە ئێستا لە ترسدا دەژین، و هەندێکیشیان لە حکومەتی ئێران جیا بوونەتەوە و ئێستا لە دەرەوەی ئێران دەژین، ئەو ڕاڕایی و ترسە بووەتە شتێکی زۆر ئاشکرا بەسەر دەزگا ئەتۆمییەکانی ئێرانەوە.

شێوازی وەرگرتنی کارمەند و بەکرێگیراوی هەواڵگری:

ڕووداوە هاوشێوەکان زیاتر ترسی جەماوەر و ڕاڕایی ئەوان لەبەرامبەر جیهانی هەواڵگریدا زیاتردەکەن، ئەم ڕووداوانەیش لە کاتێکی تەواو گرنگدا ڕوودەدەن، بە مەبەستی پاراستنی متمانەی جەماوەر، بەڵام دەزگاکانی هەواڵگری هەوڵدەدەن، کە لەگەڵ خەڵکە سادەکە مامەڵەبکەن، هەندێک لە دەزگاکانی هەواڵگری لەوانە دەزگای هەواڵگریی دەرەوەی بەریتانی (MI6) ئێستا ڕێگادەدەن، بە پێدانی بەشێکی زۆر کەم لەو جیهانە نهێنییەی، کە ئەوی تێدایە بۆ جەماوەر، پێش چەند ساڵێک ئەم بەرەوپێشچوونە لە دەرەوەی هەست و بیر و وێناکردنی مرۆڤەوە بوو، خۆی کاری هەواڵگریی سروشتەکەی وایە، کە دەبێت لە ژینگەیەکی نهێنیدا کاربکات و ئەرکەکانی خۆی ڕابپەڕێنێت، بەڵام ئەمە وا ناکات کە دەبێت دەروازەکان هەمیشە داخراوبن، پێش 25 ساڵ تەنیا ناوهێنانی دەزگای هەواڵگریی دەرەوەی بەریتانی (MI6) لەو شتانە بوو، کە بە بڕیاری پەرلەمان قەدەغەکرابوو، و ئیتر هۆکارەکان و ئامانجەکان هەرچی بووبن ئەم دەزگایە لەسەر ئاستی فەرمی بوونی نەبووا! بەکردەوەیش زۆری ئەوانەی کە دەکرانە کارمەندی ئەم دەزگایە، لەو بنکانەوە

دەهاتن کە لە بەریتانیا ناسراوە بە (دامـەزراوەی بەریتانی)، هـەروەهـا کەسانی هـاوڕێ و دۆستانی سەرکردەکانی ئەم دامەزراوەیە بوون، کە دەهێنران و لە دەزگای هەواڵگریی دەرەوەی بەریتانی (MI6)دا، سازمان دەدران و دەکران بە سیخوڕ و بەکرێگیراو و کارمەندی ئەم دەزگایە، یانە پێشووەکانی وەک یانەی (IN and Out Ciub) لە لەندەن، لەو شوێنانە بوون کە کارمەندەکانی دەزگای هەواڵگریی دەرەوەی بەریتانی (MI6) بەکاریان دەهێنان بۆ ڕاوکردنی کارمەند و سیخوڕی نوێ، چونکە لەوێ ئەفسەرەکانی هەواڵگری ئارەقیان دەخـواردەوە، نانی ئێوارەیان دەخوارد و کات و پشووەکانیان تیادا بەسەردەبرد، ئێستا شتەکان گۆڕاون، چونکە دەزگاکانی هەواڵگری لە جیهانی ئێستادا ڕێگەدەدەن بەو کارمەندانەی، کە کاندیدن لە لایان کاربکەن بەوەی کە چەند پێگەیەکی دیاریکراوی تۆڕەکانی ئینتەرنێت بەکاربهێنن، بۆ دۆزینـەوەی هەلی کـار تـەنـانـەت لـە وڵاتێکی وەک ئێرانیشدا، دەبینین کە دەزگای سەرەکیی هەواڵگری لە ئێراندا (وەزارەتی هەواڵگری و ئاسایشی نیشتیمانی —ئیتلاعات) پێگەیەکی تایبەتی بۆ ئەم مەبەستە لەسەر تۆڕەکانی ئینتەرنێت داناوە، لە یەکێک لە لێدوانەکانی ئەم وەزارەتەدا ئەوەی درکاند، کە 30 هەزار کارمەندی هەیە، ئەم ژمارەیە وایکردووە، کە زۆر گەورەتر دەری

بخات لە دامەزراوەی هەواڵگریی ناوەندی ئەمەریکا، و لەوانەیە سوپرایزی هەرەگەورە ئەوە بێت، کە لەساڵی 2013دا، ڕاگەیەندراوێک لەلایەن دەزگای هەواڵگریی مۆسادی ئیسرائیلییەوە لەسەر تۆڕەکانی ئینتەرنێت بڵاوکرایەوە، کە داوای ئەوەی کردبوو، کە خەڵکی داوا پێشکەشبکەن بە مەبەستی دامەزراندن وەک کارمەند لەو دەزگایە، مقۆمقۆیش دروستبوو لەسەر ئاستی دروستی و نادروستیی دامەزراندنی کەسانی سیخوڕ بەم شێوازە و زۆرلا، بۆیان هەزم نەدەکرا، چاوپێکەوتن و بڕیاردان لەسەر کەسەکان زۆر بەتوندی و بەوردی ئەنجامدەدرا، دەزگای هەواڵگریی دەرەوەی بەریتانی (MI6) ئاگاداری ئەوەی دابوو، کە ڕێوشوێنەکانی دامەزراندن بەم شێوازە نزیکەی سێ مانگی پێویستە تا وردەکاریی ئاساییشی و بواری هێمنایەتی و چۆنیەتیی مامەڵەکردن لەگەڵ دۆسیەکە ڕایی دەکرێت.

دەزگاکانی هەواڵگری هەستیان بەوە کردووە، کە زۆر کارێکی پێویستە کە دەبێت لەگەڵ تۆڕەکانی ئینتەرنێت مامەڵەبکەن، بەرپرسان ڕایان وایە، کە ئەم بەرەوپێشچوونە وا لە دەزگاکانی هەواڵگری دەکات، کە دەبێت مامەڵە لەگەڵ خەڵکی بکەن، بەتایبەتی کوڕان و کچان، لە گرنگیی ئەم کارەیش تێگەیشتوون، لە ڕێی سازدانی بوار بۆ خەڵکی نۆرماڵ بۆ کارکردن

لەم کەرتەدا و هەروەها لە ڕێی پێدانی هەندێک وردەکاری لەم بوارەدا ئەم کارەیان بۆ دەچێتەسەر، لایان ئاسانتر دەبێت، بڕوامولیە کە جیهانی هەواڵگری بەم کارەی هاوکاری ڕەوتی کارکردنی خۆی دەکات، هەروەک زۆرینەی پۆرتاڵەکانی دەزگاکانی هەواڵگری و ئاساییش و هێمنایەتی هەلیان ڕەخساندووە بۆئەوەی، کە جەماوەر بتوانن پەیوەندی بکەن پێیانەوە، تەنانەت دەتوانن هەواڵی زۆر نهێنی بدەن پێیان، وا پێشبینی دەکەم کە لە داهاتوویەکی زۆر نزیکدا، کە ژمارەیەکی زیاتری دەزگاکانی هەواڵگری بەم کارە هەڵبستن، تەنانەت ڕێوشوێنی زیاتریش بگرنە بەر و زانکۆکان و دامەزراوە زانستی و ئەکادیمییە گەورەکان بەشداربکەن، لەم پرۆسە مەزن و بەربڵاوەدا، سەرەڕای ئەوەی کە بەشێکی زۆری کارکردن لە دەزگاکانی هەواڵگری بەنهێنی دەبێت، بەڵام هەر دەکرێت کە هەندێک لایەنی کەمی ئەم پرۆسەیە بەشەفافی ئەنجامبدرێت.

لە ڕووداوەکانی 11ی، سێبتەمبەری ساڵی 2001 بەدواوە، دامەزراوەکانی قەڵاچۆکردنی سیخوڕی و قەڵاچۆکردنی تیرۆر زیادیان کرد، زۆر ئاسانکار و گونجاوتربوون بۆ پەیوەندیکردنی بەردەوام بە جەماوەرەوە، تەنانەت لەگەڵ دەزگاکانی ڕاگەیاندنیش، بێگومان هاوکاری لە چەندین بواردا کارێکی یەکجار

پێویستە، و پێویست ناکات پیاو زۆر دووربڕوانێت، ئەوەتا ڕووداوەکانی (بۆستن) هێشتا زۆر نزیکن لێمانەوە، کە نووسینگەی لێکۆڵینەوەی فیدراڵی و پۆلیس داوای هاوکارییان لە جەماوەر کرد، بۆ دۆزینەوەی تاوانباری دووەم، کە هەڵهاتبوو و ئەنجامدەری تەقینەوەکانی ماراسۆنەکە بوو، لە ماوەی چەند کاتژمێرێکدا پۆرتاڵەکانی (F.B.I) و پۆلیس لەسەر تۆڕەکانی ئینتەرنێت چەند وێنەیەکی ئەو تۆمەتبارەیان بڵاوکردەوە، لە بەریتانیا و ئەمەریکایش چەندین بەرنامەی ڕێکخراو هەن، کە کاردەکەن بۆ هۆشیارکردنەوەی گشتی و جەماوەری پەیوەندیدار بە تیرۆرەوە، بەشداری پێکردنی جەماوەر لە هەڵگرتنی بەرپرسیارێتیدا، دەکرێت هاوکاربێت بۆ دەزگا ئاسایشییەکان لە باشتر ڕاپەڕاندنی کارەکانیاندا، هەروەها هاندەرە بۆ ئەوانەیش کە پێشتر حەزیان لێبووە هاوکاری بکەن، بەڵام ڕاڕابوو، بۆ ئەم جارەیان دوودڵ نابن و ڕاستەوخۆ هاوکار دەبن، دواجار پاراستنی ئاساییش تەنها ئەرکی دەزگا هەواڵگرییەکان نییە و بەڵکو ئەرکی سەرشانی کارمەندێکی ئاسایی حوکومەتیشە لە هەرجێگایەکدا کاربکات، هەمووتاکێکی کۆمەڵگە دەبێت وەک ئەرکی سەرشانی خۆیی بزانێت، کە هاوکاریی دەزگا هەواڵگری و ئاسایشییەکان بکات، دواجار هەموو پێکەوە دەتوانین هێمنایەتیی وڵات بپارێزین.

مەترسییەکان و چاڵە پڕ
لە ئاڵۆزییە نوێیەکان:

جیهانی هەواڵگری لەو کاتەوەی، کە دەرگاکانی نووسینگەی خزمەتگوزاریی نهێنیی هەواڵگری لە بەریتانیا لە ساڵی 1909 خرانە سەرپشت، ئیتر بە شێوەیەکی ڕیشەیی گۆڕانکاری بەسەردا هات، زۆرکەس لە سەرەتادا وا بیریان دەکردەوە، کە ئەوانەی لەم نووسینگە بچکۆلانەدا کاردەکەن، ئاستی گرنگیی کارەکەی خۆیان لەوانەیە باش پەی پێ نەبەن و نەزانن، بەڵام وا دەرنەچوو و بەڕاستی کارەکەی ئەوان زۆر گرنگ بوو، هەر لە بایەخ و گرنگیدا بوو کە زۆر لە کارەکانیان بۆ تەواونەکرا، ئێستایش کارمەندانی ئەو بوارە سەرقاڵی کاملکردنی کارێکن کە ئەوان پێش سەدساڵ لەمەوبەر دەستیان داوەتێ، بەڵام من زۆر گۆڕانکاری نابینم لە شێوازەکانی کاری هەواڵگریدا ئەوانەی کە لەم توێژینەوەیەدا لە سەریان دواوین، بەڵام ئەمە پرۆسەیەکی بێکۆتاییە و دەبێت بە جۆرێک لە جۆرەکان بەردەوام شتی نوێی بخرێتەسەر، کاری چاودێری و سیخوڕییش کارێکی پێویستە و بۆ هەتایە هەر بەردەوام دەبێت، هەروەها لەم سۆنگەیەوە وایش دەردەکەوێت، کە شەڕی دژی تیرۆر شەڕێکی درێژخایەنە و ئەویش هەر بەردەوام دەبێت، بەڵام بێگومان ڕێگای نوێ دەدۆزرێنەوە بۆ

کاری هەواڵگری و پەرەپێدانی، ئێستایش خۆمان بینەری زۆر لەو داهێنانانەی بواری هەواڵگرین، لەوانە ئەفراندنی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان(UAV) بۆ سیخوڕیکردن و چاودێری لەم داهێنانایە، هەروەها ئەو تەکنەلۆژیا پێشکەوتووەی،

که له مانگەدەستکردەکاندا بەکاردەهێنرێت، و هەروەها دروستکردنی ئامێری زۆر بچووک بۆ چاودێری و سیخوڕیکردن، ئەمانە هەموو نێرەری ئەو پەیامەن، کە لە بواری هەواڵگریدا پەرەپێدان کراوە، لەمڕۆدا کاری هەواڵگری زۆر بایەخدارتر و هەستیارترە زۆر زیاتر لە جارانی.

چاودێریکردن و لێپرسینەوەی دەزگاکانی هەواڵگری:

یەکێک لەو شتە زۆر پێشکەوتووانەی، کە لە بواری کاری هەواڵگریدا و لەم ساڵانەی دواییدا دەرکەوتووە ئەوەیە، کە دەزگای هەواڵگری خراوەتە ژێر لێپرسینەوەی سیاسییەکانەوە، ئێستا وڵاتی زۆر گەورە هەن، کە لیژنەی تایبەتیان داناوە بۆ لێپرسینەوە لە دەزگا هەواڵگرییەکان و چاودێرییان دەکەن، کاروبارەکانیان هەڵدەسەنگێنن، و ئەمڕۆ دەزگا هەواڵگرییەکانی ڕۆژئاوا زۆرینەیان ڕووبەڕووی لێپرسینەوە دەبنەوە، لە بەردەم وەزارەتەکان و کۆمیتە

تایبەتەکانی بواری چاکسازی، بۆ نموونە دەزگای هەواڵگریی بەریتانی (MI5) لەژێر ڕکێف و چاودێریی وەزارەتی ناوخۆدایە، بەڵام دەزگای هەواڵگریی دەرەوەی بەریتانی (MI6) لەژێر ڕکێف و چاودێریی وەزارەتی دەرەوەدایە، هەردووکیشیان لەژێر ڕکێف و چاودێریی وەزارەتەکان و پەرلەمان و سێکتەرە یاساییەکاندان، بەپێی یاساکانی دەزگاکانی هەواڵگری کاردەکەن، کە لە ساڵی (1994)دا، دەرچووە، هەر بۆیەش وەزیرە گەورەکان بەرپرسیارن لە بەردەم پەرلەماندا لە هەڵسوکەوتەکانی ئەم دوو دەزگایە، هەروەها بەرپرسیارن لە کارەکانی دەزگای سێیەمی هەواڵگری، کە ناسراوە بە سەرکردایەتیی پەیوەندییە حوکومییەکان (GCHQ)، بە شێوەیەکی گشتیش سەرۆکوەزیران بەرپرسیاری یەکەم و خۆیشی ڕێنمایی وەردەگرێت لە ڕێکخەری گشتیی ئاسایش و هەواڵگری(SIC)، ڕێکخەری گشتیی ئاسایش و هەواڵگرییش سەرپەرشتیارە بەسەر ئەو ڕێوشوێن و بەرنامانەدا، کە پەیوەندیی نێوان کاروباری دەزگاکانی هەواڵگری بە شێوەیەکی تەندروست ڕێکدەخەن، هەروەها بەریتانیا لیژنەی ئاسایش و هەواڵگریشی(ISC) هەیە، کە لە ساڵی (1994) دا، دامەزرێنراوە، ئەم لیژنەیە چاودێریی کاروباری سیاسی و بەڕێوەبردن و بودجەی سەرجەمی دەزگا هەواڵگرییە بەریتانییەکان دەکات، هەروەک

لە بەریتانیا لیژنەی هەواڵگریی هاوبەش(JIC) هەیە، کە ئەمیش کۆمیتەیەکی سەر بە ئەنجوومەنی وەزیرانە و بەرپرسە لە ئاڕاستەکردنی ئەو سێ دەزگا سەرەکییەی هەواڵگری لە بەریتانیا، لیژنەی ئاسایش و هەواڵگرییش ساڵانە ڕاپۆرتێکی تایبەت بە خۆی دەردەکات، ڕێگە بە جەماوەریش دەدات، کە لە کاروبارەکانیان ئاگاداربێت.

ڕامواپە کە ئامرازەکانی سەرپەرشتیاری و لێپرسینەوە زیاتر متمانەی جەماوەر دروستدەکات، یاساکانی لێپرسینەوەیش دەزگاکانی هەواڵگرییان وا لێکردوون، کە پابەندبن بەو یاسایانەوە کە تایبەتن بەوان و لەژێر چاودێریی حوکومەت و یاسادا کاربکەن و لانەدەن، سەرەڕای ئەو نموونەیەی کە ئێستا باسکرا و تەنیا لە بەریتانیادا پڕاکتیزەدەکرێت، بەڵام لە شوێنەکانی تری جیهانیشدا دامەزراوەی چاودێری و لێپرسینەوەی سیاسی هەن، کە ئەم کارە دەکەن و چاودێرن بەسەر کاروباری دەزگا هەواڵگرییەکانەوە، بەڵام ئەم یاسایانە لە هەندێک دەوڵەتدا بە شێوەیەکی سەرەتایی پیادەدەکرێن، یان هەر پیادەناکرێن و وەلا نراون.

پێشبینیی ئەوەیش دەکرێت، کە لە ساڵانی داهاتووی سەدەی بیست و یەکەمدا وڵاتانی زیاتر بچنە ڕیزی ئەو دەوڵەتانەوە، کە دەزگا هەواڵگرییەکان پابەندبکەن بە یاساکانەوە وچاودێریی چالاکی و

کاروبارەکانیان بکەن، یاسای پێویستیان بۆ دەربکەن، بەڵام گرنگ لێرەدا ئەوەیە کە کۆمەڵێک یاسای وا نەسەپێنرێت بە سەریاندا، کە مەبەستی سیاسی لەپشتەوە بێت و لایەنی پرۆفیشناڵی و پسپۆڕی وەلانرابێت، هەروەک ئەم یاسایانە نابێت بچنە ناو ئەرکە کردەییەکانی دەزگاکانی هەواڵگرییەوە، یان لەمپەڕیان بۆ دروستبکەن و یاخود ڕێگەیان لێبگرن، سیستمی سەرپەرشتیاری و چاودێریکردنی بەریتانیا کۆمەڵێک کەناڵی وەزاری و یاسایی جۆراوجۆری هەن، کە چاودێریی هەر سێ دەزگاکانی هەواڵگری بەریتانیا دەکەن، دەزگای هەواڵگریی بەریتانی (MI5) و دەزگای هەواڵگریی دەرەوەی بەریتانی (MI6) و سەرکردایەتیی پەیوەندییە حوکومییەکان (GCHQ) تا بە شێوەیەکی یاسایی و تەندروست کارەکانیان ڕایی بکەن.

نموونەگەلێکی داهاتووی

کاری هەواڵگری:

هێرشەکانی 11ـی، سێبتەمبەری 2001 بوونە هۆکاری گۆڕانکاری لە پێکهاتەی ئەو سێکتەرانەی کاری هەواڵگریدا، کە زیاتر بایەخدار و پێویستن، هەروەها بەم هۆیەوە بەڕێوەبەرێتیی هەواڵگریی نیشتیمانی(ODNI) دامەزرێنرا، بێگومان دامەزراندنی سیستمێک کە گرەنتی بـەردەوام دەستکەوتن و

هاتنی زانیاری بکات، پاشان دابەشبکرێن بەسەر لایەنە پەیوەندیدارەکاندا، یەکێکە لەو کارە زۆر پێویستانەی کە بە ڕای من دەبوو هەر لە زۆر زووەوە بکرابایە، بەتایبەتیش بەهۆی ئەو سروشتە داخراو و ئاڵۆزەی، کە سێکتەری هەواڵگری هەیەتی لە وڵاتەیەکگرتووەکانی ئەمەریکا، بەڵام سەرەڕای بوونی سیستمی لەم جۆرەیش ئەمە گرەنتی ئەوە ناکات، کە ئیتر هەڵە ڕوونادات، لە تەقینەوەکانی پێشبرشکێکەی شاری بۆستنی ئەمەریکادا دەزگای هەواڵگریی ناوەندی ئەمەریکی ئەو زانیارییانەی لە هاوشێوەکەی خۆی دەزگای ئاسایشی فیدراڵیی ڕووسیا(FSB) پێگەیشت، کە (تەیمورلەنگ تسارناییف) پەیوەندی بە تیرۆریستە ناسراوەکانی چیچانەوە هەیە، (تسارناییف) لەوانە بوو، کە لە لیستی تۆمەتبارەکاندا بوو لە ئەمەریکا، لەلایەن دەزگای لێکۆڵینەوەی فیدراڵی (FBI) چاوپێکەوتنی لەگەڵ کرا( )، بەڵام وا دەرنەکەوت، کە گومانی لەسەر بێت و مەترسییەکی گەورە بێت لەسەر ئاسایشی ئەمەریکا، ئەم ڕووداوە ئەوە نیشاندەدات، کە کاری شیکارکردن و ئاشکراکردنی مەترسییەکان وردەکاری زۆری دەوێت و لە زۆربەی کاتەکاندا پرۆسەیەکی سەخت و ئاڵۆزە، سەرەڕای ئەمەیش بڕوام وایە کە ئەم نموونەیە دەکرێت لە ساڵانی داهاتوودا بەکاربهێنرێت، نەوەک تەنیا بۆ پێکەوەبەستنەوەی

دەزگا هەواڵگرییەکانی تەنها یەک دەوڵەت، بەڵکو بۆ پێکەوەگرێدانی دەزگا هەواڵگرییەکانی سەرجەمی دەوڵەتان و لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی، بەتایبەتی لە بواری دژایەتیی تیرۆردا، سەرەڕای ئەوەی کە چەندین دەزگای هەواڵگری هەن، کە لەنێوان یەکتریدا ململانێ دەکەن، تەنانەت زۆرجار دژبەری یەکتریشن، بەڵام گۆڕەپانی دژایەتیی تیرۆر ئەو تەنیا جێگایەیە، کە دەکرێت شێوازی نوێی هاوکاریکردنی یەکتری تیادا بخەنەکار، ئەم هاوکارییەیش دەکرێت ڕێگەخۆشکەربێت بۆئەوەی، کە لە ساڵانی ئاییندەدا کۆنتاکتی سیاسیی باشتر لەنێوانیادا بێتەدی و گرژییەکان کەمبکرێنەوە، دواجار هەر هاوپەیمانێتی و ڕێککەوتننامەیەک، کە بیانەوێت لەنێوان یەکتریدا ئەنجامی بدەن، ئاسانتر بێت بەدەستیانەوە.

هەروەها بە شێوەیەکی هەمیشەیی هەواڵگریی مرۆیی(Hu mint) بە ئێستا و داهاتوویشەوە بەبایەخترینی جۆرەکانی کاری هەواڵگرییە، بەتایبەتی ئەگەر لە سەرچاوەی وردەکارەوە زانیاری بگاتە دەست، یان لە ڕێی ئەلەکترۆنییەوە، لە سەرچاوە دڵنیا و بێگومانەکانەوە بێداری بدرێتە دەست، هەروا بە بایەخداری و پلەی یەکەم دەمێنێتەوە، هەواڵگریی ئاسمانی، وشکانی، دەریایی و گەردوونی لەژێر دەسەڵاتی وڵاتە گەورە و زلهێزەکاندان، هەرچەندە ئێستایش وا خەریکە وڵات پەیدا دەبن، کە بەرەوپێش

دەچن و دەچنە ڕیزی ئەمەریکا و ڕووسیاوە، بەڵام دواجار گەردوون هەمووی لە دەستی تەنها وڵاتێک یان چەند وڵاتێکدا قەتیس نەماوە، هەر وڵاتە و بەپێی توانای خۆی دەتوانێت کاروباری هەواڵگریی خۆی تیادا هەڵبسووڕێنێت، ئەوەتا دەبینین وڵاتانێکی وەک ئێران و کۆریای باکوور لە هەوڵی بەرەوپێشبردن و خێراکردنی بەرنامە ناوەکییەکانیاندان، لە وڵاتە مەزنەکان نزیکدەبنەوە!

ئاییندەی کاری هەواڵگری لە سەدەی بیست و یەکدا:

پێکهێنانی هاوپەیمانێتییەکی هەواڵگریی نوێ شتێکی پێشبینیکراوە، بە مەبەستی چارەسەرکردنی مەترسییە ئاسایشی و ئابوورییەکان، بەشێکی گەورەی ئەم پرۆسەیە وەستاوە لەسەر چۆنیەتیی بەرەوپێشبردنی شانۆی سیاسیی جیهانی، هەروەک ئێستا پرۆسەی زیاتر هەن، کە زیاتر جەخت دەکەنەوە لەسەر کۆکردنەوەی کاری هەواڵگری، وەک ڕەچاوکردنی ئەوەی کە بودجەی بەڕێوەبردنی تۆڕەهەواڵگرییە جیهانییەکان زۆر و قورس بووە، بەدڵنیاییشەوە دەزگا هەواڵگرییەکان کەمدەکرێنەوە، وەک ئەو دامەزراوەیەی کە کۆڕبەندی هەواڵگریی ئەمەریکی(USIC) بەڕێوەی دەبات، یان هیچ نا .... دەزگا هەواڵگرییەکان لێکدەدرێن!

مێژوو ئەوەی سەلماندووە، کە لە کاتی ململانێکاندا

دامەزراوە هەواڵگرییەکانیش گەشەدەکەن، هەرکات لە ناوچەکانی ململانێدا هێمنایەتی چەسپا، ئەمەش کاردەکاتە سەر کاروباری دەزگا هەواڵگرییەکان و تەنانەت کارمەندەکانیشیان و زۆریان بێکار دەکەون، بۆیە دواجار دەزگاکانیشیان پێویستیان بە کەمکردنەوە و لێکدان دەبێت.

لەگەڵ کۆتایی ئەم سەدەیەدا ئاییندەی کاری هەواڵگری چی دەبێت؟ بێگومان بەشی هەرەگەورەی ئەم وەڵامە وەستاوەلەسەر چۆنیەتیی بەڕێوەبردنی کاروباری جیهانی، لەلایەن دەسەڵاتدارانی ئەم دەوڵەتانەی سەرزەوییەوە، کە ئێستا هەن، سەرەڕای ئەوەی کە ئامرازەکانی هەواڵگری زیاتر بەرەوپێشچوون بەخۆیانەوە دەبینن، بەڵام بێگومان چەرخی شیکارکردن هەر گۆڕانکاری بەسەردا نایەت، شیکاریی ورد تەنیا لە ڕێی خودی مرۆڤەوە دەبێت، نەوەک لە ڕێی ئامێرەکانەوە، بەڵام ئەمەیش هەر لەسەر فاکتەری زۆری گۆڕدراو وەستاوە، دواجاریش هەواڵگری و زانیارییە هەواڵگرییەکان گرنگ و بایەخدارن سەبارەت بەو مرۆڤانەی، کە دەیانەوێت ئاشتی لە داهاتوودا بەرقەرار بێت، لەڕاستیدا هەواڵگری کاڵایەکی گرنگ و زیندووە، بەڵکو دەوڵەتەکان لە ئاییندەدا بە شێوەیەکی ژیرانە بەکاری بهێنن، بەڵام ئایا کاری هەواڵگری نیشانە و شێوەکانی سەدەی بیست و یەک دەگۆڕێت؟ یان سەدەی بیست و یەک گۆڕانکاری بەسەر شێوازی کاری هەواڵگریدا دەهێنێت.

بەرهەمە چاپکراوەکانی دەزگای ئایدیا

ژ	ناوی بەرهەم	نوسەر	وەرگێڕ	ساڵی چاپ
1	ئاشنابوون بە ئەفلاتوون	ڕێباز مستەفا		2014
2	ئاشنابوون بە سپینۆزا	کۆمەڵێك نوسەر		2014
3	ئاشنابوون بە کیرگە گۆر	شۆڕش مستەفا		2014
4	ئاشنابوون بە شۆپنهاوەر	کۆمەڵێك نوسەر		2014
5	ئاشنابوون بە کارل پۆپەر	کۆمەڵێك نوسەر		2014
6	ئاشنابوون بە ئالان تۆرین	کۆمەڵێك نوسەر		2014
7	ئاشنابوون بە سوقرات	لوقمان ڕەئوف		2014
8	ئاشنابوون بە ئەرستۆ	ڕێباز مستەفا		2014
9	ئاشنابوون بە قەشە ئاگۆستین	سەرهەنگ عەبدولڕەحمان		214
10	ئاشنابوون بە جان جاك ڕۆسۆ	کۆمەڵێك نوسەر		2014
11	ئاشنابوون بە ڤیڤید هیوم	مستەفا زاهیدی		2014
12	ئاشنابوون بە نیچە	کۆمەڵێك نوسەر		2014
13	ئاشنابوون بە فرۆید	کۆمەڵێك نوسەر		2014
14	ئاشنابوون بە جۆن لۆك	عەتا جەمالی		2014
15	ئاشنابوون بە لینین	کۆمەڵێك نوسەر		2014
16	ئاشنابوون بە ئەریك فرۆم	کۆمەڵێك نوسەر		2014
17	ئاشنابوون بە قوتابخانەی فرانکفۆرت	عوسمان حەمە ڕەشید		2014
18	ئاشنابوون بە بزووتنەوەی فێمێنیزم	کۆمەڵێك نوسەر		2014
19	بلیمەتی و شێتی	بازگر		2014
20	ئاشنابوون بە کریشنا مۆرتی	کۆمەڵێك نوسەر		2014
21	ئاشنابوون بە سیکۆلاریزم	کۆمەڵێك نوسەر		2014
22	ئاشنابوون بە سیمۆن دیبۆڤوار	کۆمەڵێك نوسەر		2014
23	ئاشنابوون بە ڤێرجینیا وۆلف	لوقمان ڕەئوف		2014
24	ئاشنابوون بە یۆرگن هابرماس	کۆمەڵێك نوسەر		2014
25	ئاشنابوون بە دریدا	کۆمەڵێك نوسەر		2014
26	مەکری ئیسلامییەکانی کوردستان	ماجید خەلیل		2013
27	کتێبی سور	ماوتسی تۆنگ	فازڵ حسێن مەلا ڕەحیم	2014
28	سەیران بۆ سەرێکانێ	ستران عەبدوڵلا		2014
29	گەندەڵی	سابیر عەبدوڵلا کەریم		2014

30	یوتۆپیا	کۆمەڵێك نوسەر	پێشەوا فەتاح	2015
31	لەقەندیلەوە بۆ کوبانێ	ئەنوەر حسێن - شۆڕش مستەفا		2015
32	پرۆیستریۆیکای بەهاری عەرەبی	ئەنوەر حسێن (بازگر)		2015
33	گەشتە بێ ئاکامەکانی سەرکردەیەك	بریتا بولەر	ڕێکەوت ئیسماعیل	2015
34	داعش و داعشناسی	کۆمەڵێك نوسەر		2015
35	گروپی قەیرانی چارەسەری پرۆسەی ئاشتی نێوان تورکیاو پەکەکە	ماجد خەلیل		2015
36	گۆڕینی ڕژێم و شۆڕشەکان، ئەو ڕووداوانەی سیستمی سەدەیەکیان سڕییەوە	سەجعان میلاد ئەلقزی	سابیر عەبدوڵلا کەریم	2015
37	ئاشنابوون بە بێرکلی	ئەرسەلان حەسەن		2015
38	ئاشنابوون بە باشلار	کۆمەڵێك نوسەر		2015
39	ئاشنابوون بە دیکارت	کۆمەڵێك نوسەر		2015
40	ئاشنابوون بە هایدگەر	کۆمەڵێك نوسەر		2015
41	ئاشنابوون بە جیل دۆلۆز - بەرگی یەکەم	کۆمەڵێك نوسەر		2015
42	ئاشنابوون بە جیل دۆلۆز - بەرگی دووەم	کۆمەڵێك نوسەر		2015
43	ئاشنابوون بە هانا ئارێنت	کۆمەڵێك نوسەر		2015
44	ئاشنابوون بە هیگڵ	کۆمەڵێك نوسەر		2015
45	ئاشنابوون بە سارتەر	کۆمەڵێك نوسەر		2015
46	ئاشنابوون بە نیچە	کۆمەڵێك نوسەر		2015
47	ئاشنابوون بە ڤۆڵتێر	کۆمەڵێك نوسەر		2015
48	ئاشنابوون بە سلاڤۆی ژیژەك	کۆمەڵێك نوسەر		2015
49	ئاشنابوون بە مارکس - بەرگی یەکەم	کۆمەڵێك نوسەر		2015
50	ئاشنابوون بە مارکس - بەرگی دووەم	کۆمەڵێك نوسەر		2015
51	ئاشنابوون بە مارکس - بەرگی سێیەم	کۆمەڵێك نوسەر		2015
52	ئاشنابوون بە مارکس - بەرگی چوارەم	کۆمەڵێك نوسەر		2015
53	ئاشنابوون بە مارکس - بەرگی پێنجەم	کۆمەڵێك نوسەر		2015
54	ئاشنابوون بە مارکس - بەرگی شەشەم	کۆمەڵێك نوسەر		2015
55	ئاشنابوون بە مارکس - بەرگی حەوتەم	کۆمەڵێك نوسەر		2015
56	ئاشنابوون بە مارکس - بەرگی هەشتەم	جەلال حەمید		2015
57	بۆچی مارکس لەسەر حەق بوو	تێری ئیگڵتۆن	پێشرەو محەمەد	2015

58	خەوتن لەگەڵ شەیتان	رۆبێرت بایەر	ئەرسەلان حەسەن	2015
59	ئاشنابوون بە فیورباخ	کۆمەڵێک نوسەر		2015
60	ئاشنابوون بە تۆماس مۆر	وریا غەفوری		2015
61	ئاشنابوون بە شۆپنهاوەر	کۆمەڵێک نوسەر		2015
62	ئاشنابوون بە گرامشی - بەرگی یەکەم	ئەرسەلان حەسەن		2015
63	ئاشنابوون بە گرامشی - بەرگی دووەم	ئومێد عوسمان		2015
64	ئاشنابوون بە ئەرستۆ	کۆمەڵێک نوسەر		2015
65	ئاشنابوون بە دیموکراسی	کۆمەڵێک نوسەر		2015
66	ئاشنابوون بە ئەلبێر کامۆ - بەرگی یەکەم	کۆمەڵێک نوسەر		2015
67	ئاشنابوون بە ئەلبێر کامۆ - بەرگی دووەم	کۆمەڵێک نوسەر		2015
68	ئاشنابوون بە ئەلبێر کامۆ - بەرگی سێیەم	مستەفا زاهیدی		2015
69	ئاشنابوون بە ئەرکون	د. نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد		2015
70	ئاشنابوون بە فۆکۆ	جەبار ئەحمەد		2015
71	ئاشنابوون بە تۆماس ئەکیونی	ماجید خەلیل		2015
72	ئاشنابوون بە ئەنگڵس	ئارۆ هەورامی		2015
73	ئاشنابوون بە جۆن ستیوارت میل - بەرگی یەکەم	کۆمەڵێک نوسەر		2015
74	ئاشنابوون بە جۆن ستیوارت میل - بەرگی دووەم	کۆمەڵێک نوسەر		2015
75	ئاشنابوون بە جۆن ستیوارت میل - بەرگی سێیەم	کۆمەڵێک نوسەر		2015
76	ئاشنابوون بە جاك لاكان	کۆمەڵێک نوسەر		2015
77	ئاشنابوون بە لایبنتز	کۆمەڵێک نوسەر		2015
78	ئاشنابوون بە میکاڤیلی	کۆمەڵێک نوسەر		2015
79	مارکس کێ بوو	د.عبدلعلی مقبل	مەجید مارابی - جەواد حەیدەری	2015
80	حركة الحداثة فى الشعر الكردى	د.سەروەر عەبدوڵڵا		2015
81	فیتنە	هشام جعیط	سابیر عەبدوڵڵا کەریم	2016
82	داعش و میلیشیاکان	ئەنوەر حسێن		2016
83	ئاشنابوون بە پۆڵ ریکۆر	کۆمەڵێک نوسەر		2016

84	ئاشنابوون بە ئاڵتۆسێر	کۆمەڵێك نوسەر	2016
85	ئاشنابوون بە سپینۆزا	سەرهەنگ عەبدولڕەحمان	2016
86	ئاشنابوون بە پۆپەر	کۆمەڵێك نوسەر	2016
87	ئاشنابوون بە دۆرکهایم	ئارام مەحمود - دانا لەتیف جەلال	2016
88	ئاشنابوون بە دریدا	ئارام مەحمود	2016
89	ئاشنابوون بە لیوتار	ماجید خەلیل	2016
90	ئاشنابوون بە لینین - بەرگی یەکەم	کۆمەڵێك نوسەر	2016
91	ئاشنابوون بە لینین - بەرگی دووەم	کۆمەڵێك نوسەر	2016
92	ئاشنابوون بە ترۆتسکی	پێشڕەو محەمەد	2016
93	ئاشنابوون بە بێرتراند راسڵ	کۆمەڵێك نوسەر	2016
94	ئاشنابوون بە پۆپۆلیزم - بەرگی یەکەم	ب. لیڤا	2016
95	ئاشنابوون بە پۆپۆلیزم - بەرگی دووەم	ب. لیڤا	2016
96	ئاشنابوون بە ئەفلاتون	کۆمەڵێك نوسەر	2016
97	ئاشنابوون بە رۆزا لۆکسۆمبۆرگ	ئاکام بەسیم	2016
98	ئاشنابوون بە سیمۆن دیبۆڤوار	کۆمەڵێك نوسەر	2016
99	ئاشنابوون بە کریشنا مۆرتی	شاسوار کەمال	2016
100	ئاشنابوون بە تۆتالیتاریزم - بەرگی یەکەم	ئەرسەلان حەسەن	2016
101	ئاشنابوون بە تۆتالیتاریزم - بەرگی دووەم	ئەرسەلان حەسەن	2016
102	ئاشنابوون بە مانفێستی حزبی کۆمۆنیست	موصلّح شێخ شیسلامی	2016
103	سێگۆشەی گڕگرتوو	سابیر عەبدوڵڵا کەریم	2016
104	دەروازەیەك بۆ ناسینی جەنگی عێراق - کوەیت	هەڵگورد جەلال	2016
105	گەشتی دوورو درێژی ئەتۆمی ئێران تێچوون و مەترسییەکانی	سۆران عەلی	2016
106	چەتەکانی دەریا لە باشوری خۆرهەڵاتی ئاسیا، خۆرئاوای ئەفریقیاو سۆماڵ	هەڵگورد جەلال	2016
107	خەبات لەپێناو فرەییدا دوای شۆڕشەکانی باکوری ئەفریقیا	سۆران عەلی	2016
108	جوڵانەوەی ئەمازیغی و دینامیکیای ژیانی سیاسی لیبیا	سابیر عەبدوڵڵا کەریم	2016

2016	ئەرسەلان حەسەن	نەوت و گازی شیلی ئەمەریکاو ئاکامە جیۆپۆلۆتیکەکانی	109
2016	سابیر عەبدوڵڵا کەریم	کۆچ لە جیهانێکی بێئۆقرەدا	110
2016	ڕێباز مستەفا	تیرۆر، تیرۆریزم و تیرۆریزمی نێودەوڵەتی	111
2016	بابان ئەنوەر	چین و سیستەمی بازرگانی جیهانی	112
2016	سەرهەنگ عەبدولڕەحمان	ئومێدی خۆرهەتاوی من	113
2016	ئەرسەلان حەسەن	ئازادی و خیانەت لە ئازادی	114
2016	فوئاد مەجید میسری	فاکتەرەکانی سەرهەڵدانی ڕەوتە ئیسلامییەکان	115
2016	نەوزاد جەمال	کورد و ئیسلام لە یەکتربردا	116
2016	بابان ئەنوەر	کارل مارکس و لیۆن ترۆتسکی	117
2016	بژار سەردار - ئازاد ئارمان	مارکسیزم لە هەزارەی سێیەمدا	118
2016	مەریوان هەڵەبجەیی	چوار سندوق	119
2016	مەریوان هەڵەبجەیی	گفتوگۆ	120
2016	مەریوان هەڵەبجەیی	سەڵتەکان	121
2016	مەریوان هەڵەبجەیی	چیرۆکی ورچەکانی پاندا	122
2016	مەریوان هەڵەبجەیی	وردە تاوانەکانی ژیانی هاوسەرێتی	123
2016	د.کەیوان ئازاد ئەنوەر	کورد و مێژووی جەژنی نەورۆز	124
2016	ساراڵ فەهمی شەریف - هێمن تاهیر	ئەو شتانەی لێیان بێدەنگ بووم	125
2016	سۆران سێوکانی	چۆن ئیسلامی میانڕەو دەبێتە کارگەی بەرهەمهێنانی تیرۆر؟	126
2016	یاسین محەمەد عەلی - هێمن تاهیر	ئومێد بە زیندووی بهێڵەرەوە	127
2016	سۆران عەلی	باوەڕدارە تیرۆریستەکە	128
2016	پێشڕەو محەمەد - هێرۆ خوسرەوی	پێغەمبەرو پرۆلیتاریا	129
2016	بابان ئەنوەر	مارکسیزم چۆن کاردەکات	130
2016	شاسوار کەمال	ئامانجی فەلسەفە	131
2016	عادل عەلی	پرسی ژن	132
2016	د.ئەکرم میهرداد	چەپی نوێ	133
2016	فەرشید شەریفی	نامیلکەی لێبوردەیی	134
2016	ستران عەبدوڵڵا	یاداشتەکانی جەنگ	135
2016	دڵشاد محەمەد - هێمن تاهیر	ژنێك لە نێو سەردەستەی میلیشیاکاندا	136
2016	هاوار محەمەد	مارکس و ڕەخنەی سیاسەت	137
2016	یوسف محەمەد بەرزنجی	لە بڵاوکردنەوەکانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان	138

139	فەلسەفە لە ئێستادا	دانا شوانی	2016
140	تیۆری زانینی زانستیانە	د.حەمید عەزیز	2016
141	مارکس و ئازادی	دانا شوانی	2016
142	شرۆڤەی ئەفسانەی سیزیف	ئیسماعیل ئیسماعیل زادە	2016
143	سەلەفییەت لە کوردستانی ئێران	ماجد خەلیل	2016
144	هەژموونی نەوت	سۆران عەلی	2016
145	دەوڵەت	سمکۆ محەمەد	2016
146	مێژوی ئابوری جیهان	محەمەد چیا	2016
147	لە تۆڵەیتۆڵەوە بۆ ناوزەنگ	خەڵەف غەفور	2016
148	پارت و رێکخراوە سیاسییەکان لە توركیا	محەمەد فاتح	2016
149	دەقی شیعری کوردی لە روانگەی سیمیۆلۆژییەوە	د.لوقمان رەئوف	2016
150	تیۆری چوارەمی سیاسەت	وریا غەفوری	2017
151	هونەری شێوەکاری نوێ	رامیار مەحمود	2017
152	جیهانگیری لە روانگەی جیاوازەوە	حەسەن بارام	2017
153	پاکستان و گۆڕانیەکانی ناوخۆو دەرەوە	بابان ئەنوەر	2017
154	پەیوەندی ئێران و هندستان	ماجید خەلیل	2017
155	چین و ئێران	محەمەد چیا	2017
156	ژنان لە بەهاری عەرەبیدا	ئەرسەلان حەسەن	2017
157	سیستمی نێودەوڵەتی هێز یان دادپەروەری	ئارام مەحمود ئەحمەد	2017
158	رکابەری ئەمەریکاو ئێران لە ئەمەریکای لاتین و ئەفەریقیا	کۆشان عەلی زەمانی	2017
159	کاریگەرییەکانی دابەزینی نرخی نەوت	سابیر عەبدوڵڵا کەریم	2017
160	پێگەی ئێران لە خۆرهەڵات ناوەڕاستدا	بەختیار ئەحمەد ساڵح	2017
161	مۆریتانیا وڵاتێکی درەوشاوەی کەنارو بیابان	شاناز هیرانی	2017
162	هەرێمی کوردستان و ململانێ ناوچەییەکان	ئەنوەر حسێن (بازگر)	2017
163	فەلسەفەی هانا ئارێنت	ئارام مەحمود	2017
164	نەوت بەرامبەر زەوی	سابیر عەبدوڵڵا کەریم	2017
165	پوختەی سەرمایەی مارکس	بابان ئەنوەر	2017
166	چوارینەی دیموکراسی	رەنجەی نابینا	2017

167	نفوذ الهلال الشيعي فی الشرق الاوسط	عەلی محەمەد صالح	2017
168	هەڵسەنگاندنی دەسەڵاتی نەرمی قەتەر	ئەرسەلان حەسەن	2017
169	سۆفیزم لە ئاسیای ناوەڕاستدا	عەبدوڵڵا مەلا ئەحمەد	2017
170	لە ئیسلامی قورئانەوە بۆ ئیسلامی فەرمووده	سۆران سێوکانی	2017
171	مێژووی درۆ	هاوار محەمەد	2017
172	پرسی کورد	ماجید خەلیل	2017
173	پۆست کۆمۆنیزم	ئەرسەلان حەسەن	2017
174	پرۆگرامە ئەتۆمییەکان	جەواد حەیدەری	2017
175	پەیوەندی روسیا و ئەمەریکا	ئەرسەلان حەسەن	2017
176	دەربارەی میواندۆستی	هاوار محەمەد	2017
177	بەرەو ئاشتی هەمیشەیی	ڕێبین رەسوڵ	2017
178	رۆشنگەری چییە؟	ڕێبین رەسوڵ	2017
179	چەند لێکۆڵینەوەیەکی ئەدەبی و رۆژنامەوانی	یوسف ئەحمەد مەنتك	2017
180	سەرەتایەك لەسەر ئاسایشی سروشتی	ئەرسەلان حەسەن	2017
181	مێژووی پەیەدە	ماجید خەلیل	2017
182	کتێبی سور - چاپی سێیەم	فازڵ حسێن مەلا رەحیم	2017
183	مەحرەمی راز شەرحی غەزلیاتی حافز	ئەکرەم عەنەبی	2017
184	مارکس کێ بوو؟ چاپی دووەم	مەجید مارابی - جەواد حەیدەری	2017
185	ئالان بادیۆ	کۆمەڵێك نوسەر	2017
186	رولان بارت	کۆمەڵێك نوسەر	2017
187	جۆرج باتای	هاوار محەمەد	2017
188	چۆمسکی	کۆمەڵێك نوسەر	2017
189	جۆن دیۆی	د. لوقمان رەئوف - ئارام محمود	2017
190	رۆدۆلف کارناب	کۆمەڵێك نوسەر	2017
191	کۆنفۆشیۆس	کۆمەڵێك نوسەر	2017
192	جولیا کریستیڤا	کۆمەڵێك نوسەر	2017
193	لیڤی شتراوس	کۆمەڵێك نوسەر	2017
194	مارتین بوبەر	کۆمەڵێك نوسەر	2017
195	ماوتسی تۆنگ	کۆمەڵێك نوسەر	2017
196	مۆنتیسکۆ	سیار خورماڵی	2017
197	پیەر بۆردیۆ	کۆمەڵێك نوسەر	2017
198	سپینۆزا	کۆمەڵێك نوسەر	2017

199	ویتگنشتاین	کۆمەڵێک نوسەر	2017
200	والتەر بنیامین	کۆمەڵێک نوسەر	2017
201	فرانسیس فۆکۆیاما	کۆمەڵێک نوسەر	2017
202	مارتن لۆسەر	کۆمەڵێک نوسەر	2017
203	سان سیمۆن	کۆمەڵێک نوسەر	2017
204	دێڤد هارڤی	کۆمەڵێک نوسەر	2017
205	جەنگی سارد	شاناز رەمزی هیرانی	2017
206	سیخوڕی و دژە سیخوڕی	ئەرسەلان حەسەن	2017
207	بیرەوەریی هەواڵگری	کارناس جوبرائیل	2017
208	هەواڵگری و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان	ئاران عەلی	2017

IDEA
FOUNDATION

دەزگای ئایدیا

بۆ فکرو لێکۆڵینەوە